

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Zuzana Kodatová

Evropský standard v ochraně práv dítěte

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: Doc. PhDr. Stanislava Hýbnerová, CSc.

Katedra: Mezinárodního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): Praha, květen 2010

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.

V Praze dne 17.5. 2010

Zuzana Kodatová

Děkuji své vedoucí diplomové práce Doc. PhDr. Stanislavě Hýbnerové, CSc. za cenné rady, které mi při práci na diplomové práci poskytla a za její osobní přístup.

V Praze dne 17.5. 2010

Zuzana Kodatová

Obsah:

Obsah:	3
Úvod	5
1. Mezinárodněprávní vývoj ochrany práv dítěte	8
1.1. Deklarace práv dítěte	8
1.2 Všeobecná deklarace lidských práv	9
1.3 Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech	10
1.4 Charta práv dítěte	10
2. Úmluva OSN o právech dítěte	11
2.1 Výbor OSN pro práva dítěte	14
2.2 Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte o zapojování dětí do ozbrojených konfliktů	15
2.3 Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte o prodeji dětí, dětské prostituci a dětské pornografii	15
3. Nejlepší zájem dítěte jako klíčový princip	16
4. Ochrana práv dítěte v evropském prostoru - Rada Evropy	17
4.1 Úmluvy Rady Evropy k ochraně práv dětí	18
4.1.1. Evropská sociální charta	18
4.1.2 Revidovaná Evropská sociální charta	19
4.1.3 Evropská úmluva o osvojení dětí	20
4.1.4 Revidovaná evropská úmluva o osvojení dětí	21
4.1.5 Evropská úmluva o postavení dětí narozených mimo manželství	21
4.1.6 Evropská úmluva o uznávání výkonu rozhodnutí o výchově dětí a obnovení výchovy dětí	22
4.1.7 Evropská úmluva o výkonu práv dětí	23
4.1.8 Evropská úmluva o ochraně dětí před sexuálním vykořisťováním a zneužíváním	23
4.1.9 Evropská úmluva o kontaktech s dětmi	25
4. 10 Doporučení a rezoluce	25
4.2 Evropská síť dětských ombudsmanů (The European Network of Ombudspersons for Children)	27
4.3 Mezinárodní nevládní organizace na poli dětských práv	28
4.4 Komisař pro lidská práva	29
5. Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod	30
5. 1 Evropský soud pro lidská práva	31
5. 2 Výbor ministrů	33

6. Judikatura Evropského soudu pro lidská práva dotýkající se práva dítěte ve vztahu k České republice	34
6.1 Právo na respektování rodinného a soukromého života	35
6.1.1 Rozsudek ve věci Havelka a ostatní proti České republice	36
6.1.2 Rozsudek ve věci Wallová a Walla proti České republice	39
6. 2 Zákaz diskriminace	44
6.2.1 Rozsudek D.H. a ostatní proti České republice	45
7. Smlouva o Evropské unii.....	48
8. Listina základních práv Evropské unie a Lisabonská smlouva	49
Závěr	51
Použitá literatura	55
The European standard of protection of the rights of the child – resumé	60
Keywords	62

Úvod

Teprve s příchodem dvacátého století se v mezinárodním měřítku začíná objevovat význam ochrany lidských práv jednotlivce. Jednotlivec vlivem historického vývoje postupně získal nový status kdy je nadán právy a svobodami na základě rovnosti a tato základní lidská práva a svobody se stávají nezadatelnými. Vyplývají ze samotné podstaty lidské bytosti a mluvíme tedy o jejich přirozenoprávním základě. Jednotlivcem je zde ovšem nejdříve myšlen jen dospělý člověk. Dítě, jako stejně důležitá lidská bytost nadaná stejně rovnocennými právy, nebyla ještě na počátku dvacátého století brána do úvahy. Začaly se nejprve objevovat jen první střídme pokusy garantovat v určitých řídicích vymezených oblastech dítěti ochranu. Dítě jako bytost nedospělá, bylo zatím jen pouhým objektem. Objektem, který figuruje jako příjemce určité úzce specifikované ochrany.

Evropa prošla ve dvacátém století dvěma zásadně devastujícími válkami. Tato zkušenost donutila evropské státy zaujmout konstruktivní postoj jak k sanaci všech ničivých následků těchto událostí, tak k vytvoření mechanismů, které by umožnily předejít opakování podobných hrůz v budoucnosti. Na univerzální i regionální úrovni proto mezinárodní společenství především po druhé světové válce přistoupilo k přijímání mezinárodně-právních instrumentů, které do svého nitra ukotvují základní lidská práva a jejich ochranu. Po období postupné restaurace z válečných škod a po znovunastartování zničených ekonomik se k základním lidským právům osobním, občanským a politickým, tedy právům označovaným jako práva první generace, začínají v průběhu následujících let přidávat také práva druhé generace, a to práva ekonomická, sociální a kulturní. Současně byl zaznamenán fakt, že dítě jako lidská bytost bylo válkami postiženo stejně a někdy i mnohem více než jedinec dospělý, a že si proto zaslouží nyní i v budoucnosti zvláštní pozornost. Postupně se tak rozšířil okruh práv, která garantují dítěti ochranu, a to jak ve sféře veřejné, tak soukromé. Hlavní změnou oproti období meziválečnému a předválečnému však je, že dítě se konečně stává subjektem práv, tedy jejich nositelem. Dítě má všechna lidská práva. Přichází tak na řadu otázka, jakým způsobem může dítě jako subjekt, tato svá práva samo uplatňovat.

V tomto směru se vedou stále ještě diskuze a otázka zůstává ne zcela zodpovězena. Mezinárodní komunita sice uznala, že děti mají svá práva, problém ovšem vyvstává když přichází na řadu definování rozsahu a významu těchto práv. Vznikají zde dvě rozdílné filosofie. Jedná se o dva základní koncepty, kde jedním je tzv. model blaha a prospěchu a druhým model autonomie a samostatnosti.¹ Přístup který se týká blaha dítěte zdůrazňuje omezenou schopnost dítěte jednat racionálně a zdůrazňuje potřebu zesílené ochrany dítěte ze strany rodičů a společnosti. Přístup autonomní naopak argumentuje tím, že většina dětí je schopna dělat racionální volbu jako dospělí a mělo by jim proto být umožněno zúčastňovat se na rozhodovacích procesech, které se jich týkají. Diskuse na tomto poli proto stále probíhá a je tak hledána určitá rovnováha mezi oběma koncepty. V jedné jadrné frázi se říká: jeden chrání děti, druhý jejich práva.² Bylo by proto obecně *de lege ferenda* vhodné adoptovat takové postupy, praxi, uspořádání a zákony, kterým by se podařilo účinně chránit děti a jejich práva zároveň.

V úvodních kapitolách své práce nastiňuji vývoj, kterým prošla ochrana dětských práv v průběhu dvacátého století. Za jeho vrchol považuji, svým rozsahem výjimečný, univerzální instrument na poli mezinárodního práva, kterým je Úmluva OSN o právech dítěte, které proto věnuji samostatnou kapitolu.

Posléze беру do zorného úhlu zcela zásadní a klíčový princip, za nějž pokládám princip nejlepšího zájmu dítěte, k němuž vývoj v oblasti práv dítěte dospěl, aby pak optikou tohoto principu nazíral veškeré uplatňování a další tvorbu mezinárodněprávních instrumentů na poli ochrany dětských práv.

Ve své diplomové práci se zaměřuji především na evropský prostor, který má regionální povahu a na jeho přínos k uznání a respektování dítěte a jeho práv.

Mým cílem je přehledně zmapovat mezinárodněprávní instrumenty, které se práv dětí týkají, jejich kontrolní mechanismy a uvést je v kontext s orgány, institucemi a organizacemi které v evropském prostoru působí.

Dítě je pro mě tím subjektem, od kterého by se měl celý systém nástrojů a mechanismů ochrany odvíjet. Není to dítě, kdo by musel či měl umět vhodně do již nastaveného systému zapadnout. Analyzuji proto jak je tento systém ochrany práv dítěte

¹ Parliamentary Assembly, *The Child as a citizen*, Strasbourg: Council of Europe Publishing, 1996

² ALSTON, Ph., PARKER, S., SEYMOUR, J., *Children, rights and the law*, Oxford: Clarendon Press, 1995

v Evropě nastaven, zda-li je efektivní a zda-li se v prosazování a ochraně práv dětí nacházejí určité mezery.

Specielně si zde všímám role, kterou zaujímá Česká republika v rámci evropského prostoru, jako člen Evropské unie a signatář úmluv spjatých s ochranou práv dítěte, ale především jako stát jenž je smluvní stranou Evropské úmluvy o lidských právech, podléhající závazné jurisdikci Evropského soudu pro lidská práva.

Poukazuji v této spojitosti na tři konkrétní justiční případy, ve kterých se vyskytly problémy spjaté s právy dětí v České republice i přesto, že se jinak relativně dobře daří držet krok s evropskými standardy v ochraně práv dítěte a jejich implementací.

Za nejdůležitější a nejúčinnější mezi instrumenty v ochraně práv dítěte na evropské půdě považuji Evropskou úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod, Úmluvu OSN o právech dítěte a Evropskou sociální chartu. Přesto však nelze takto vytrhnout jen některé instrumenty z celkového komplexu evropské a světové ochrany dětských práv. Své místo zde mají, a to nikoliv méně důležité, také úmluvy přijaté v rámci Rady Evropy, které usilují pokrýt velmi rozličné oblasti ochrany práv dítěte, společně s takzvanými soft law instrumenty, jenž velmi prospěšně napomáhají jejich efektivní implementaci. Rada Evropy je zásadním hráčem na poli dětských práv v evropském regionu. Toto její místo je bezesporu výsadní a má tak pro ochranu práv dětí v Evropě obrovský význam.

Opomenout nebylo možné ani nejnovější instrumenty v systému evropské integrace. Jsou jimi Lisabonská smlouva spolu s Listinou základních práv Evropské unie. Jejich význam pro evropský prostor proto ještě ukáže budoucí právní i politická praxe.

Záměrem této mé práce bylo především poskytnout přehledný a kompaktní náhled na současný standard v ochraně práv dítěte na evropské půdě s přihlédnutím k tomu, kde se na tomto poli nachází Česká republika jako stát, který je tohoto evropského právního standardu součástí a které oblasti ochrany dětských práv ještě signalizují mezery a volají tak po uskutečnění nápravy.

1.Mezinárodněprávní vývoj ochrany práv dítěte

Ještě v devatenáctém století děti nebyly na pořadu zájmu v mezinárodním měřítku. To se však začalo postupně měnit. V první čtvrtině dvacátého století v důsledku první světové války, hospodářské krize, ale i obav které neslo vítězství bolševické revoluce v tehdejší Rusku pro mezinárodní společenství, se začal objevovat význam dětských práv jako samostatná veličina a nikoliv jako do té doby pouze soubor práv spojených s vlastnictvím rodičů nebo jiných opatrovníků. Bylo to období kdy neutěšená situace, pramenící z neuspokojivých životních podmínek širokých vrstev obyvatel dala mezi jiným podnět k obrácení pohledu mezinárodní obce na postavení dětí, z nichž mnohé zakoušely těžké pracovní podmínky a vykořisťování. Jako důsledek se tak objevily snahy mezinárodních organizací mezi něž patří jako jedny z prvních, úmluvy Mezinárodní organizace práce. Jsou jimi: Úmluva o noční práci mladistvých z roku 1919, dvě Úmluvy o minimálním věku z roku 1919 a 1920 a Úmluva o lékařském vyšetření mladistvých z roku 1921. Znepokojivá situace byla vnímána i na poli obchodování s dětmi. Zde si vzala hlavní slovo Společnost Národů, založená v roce 1919.³ Ve svém základním dokumentu, Paktu Společnosti národů, v článku 23, mezi jiným, stanoví: „...členové Společnosti národů budou usilovat o zabezpečení spravedlivých a humánních pracovních podmínek pro muže, ženy a děti.....a pověřují Společnost národů celkovým dohledem nad prováděním úmluv, které se týkají obchodování se ženami a dětmi.....“

1.1. Deklarace práv dítěte

Aby Společnost národů dostála uskutečnění výše zmíněných ustanovení svého Paktu v nichž se dotýká oblasti obchodování s dětmi, dětské práce a otroctví, zřídila Komisi pro prospěch dítěte, která sestávala z dvanácti reprezentantů vlád a třinácti

³ Společnost národů vznikla 28. června 1919 podepsáním Versailleské mírové smlouvy. Zakládajícím členem bylo mezi 26 státy také Československo.

poradců, kteří zastupovali největší nevládní organizace pracující na tomto poli, Mezinárodní organizaci práce a Zdravotnickou organizaci Společnosti národů. Ačkoliv práce Komise neměla tak rozsáhlý vliv jak se předpokládalo, přesto přiměla padesátku zemí přijmout první ucelený dokument týkající se dětí, kterým byla v roce 1924 ženevská Deklarace práv dítěte.

Zavázala státy jež k ní přistoupily, poskytovat všem dětem co nejlepší péči, rozvoj a ochranu, dostaly-li by se do jakkoliv nepříznivé situace. Dítěti by se takové pomoci mělo dostat vždy jako prvnímu. Dítě musí obdržet všechny prostředky pro svůj zdravý a normální vývoj, a to jak po stránce materiální, tak duševní. Musí být také ochráněno před všemi formami zneužívání.

Děti zde byly shledány jako příjemci spíše než držitelé konkrétních práv. Byla zdůrazněna ekonomická a sociální práva dětí. Deklarace položila základy pro budoucí mezinárodní standard na poli dětských práv a lze říci, že jejím přijetím tak předběhlo přijetí standardů ochrany práv dítěte, přijetí a kodifikaci mezinárodních standardů univerzálně uznávaných lidských práv.⁴

1.2 Všeobecná deklarace lidských práv

Po druhé světové válce spolu se vznikem Organizace spojených národů v roce 1945, se centrem zájmu stala konsolidace režimu lidských práv jako celku, kde příliš nedominovala snaha rozlišit děti a dospělé v tomto lidskoprávním kontextu. Významnou událostí však bylo založení dětského fondu UNICEF v roce 1946 jako vyjádření principu, že „děti si zaslouží zvláštní pozornost“ a současně i ochranu v poválečné Evropě.

V roce 1948 přijatá Všeobecná deklarace lidských práv zmiňuje děti na dvou místech: článek 25 odst. 2 stanoví, že „mateřství a dětství mají nárok na zvláštní péči a pomoc“ a že „všechny děti, ať jsou narozeny v manželství či mimo ně, požívají stejné sociální ochrany“. Deklarace dále stanovila, že každý má právo na vzdělání avšak rodiče mají přednostní právo vybrat druh vzdělání, které jejich dítě obdrží. Vyslovila přání, aby základní vzdělání dětí bylo bezplatné a povinné. Konstatovala také, že

⁴ VAN BUEREN, Geraldine, *The International Law on the Rights of the Child*, London: Kluwer Law International, 1998, s. 8

rodina je základní jednotkou společnosti a má nárok na ochranu společnosti a státu, rovněž zakázala zásahy do soukromého života rodiny a domova.

1.3 Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech

Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech společně s Mezinárodním paktem o občanských a politických právech byli otevřeny k podpisu v roce 1966, ale v platnost vstoupily až v roce 1976.

Na rozdíl od předchozích deklarací jsou oba Pakty pro smluvní státy závazné.

Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech v článku 10 stanoví, že „rodina je přirozenou a základní jednotkou společnosti“ a proto by jí měla být poskytnuta „nejširší možná ochrana a pomoc“, dále v článku 10 odst. 3 říká, že „dětí a mladistvých by měli být chráněni před hospodářským a sociálním vykořisťováním“. Zabývá se rovněž právem na vzdělání, ochranou proti diskriminaci dětí a mladistvých a ochranou mateřství před, v průběhu a po narození dítěte.

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech navazuje na Všeobecnou deklaraci lidských práv a doplňuje Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech.

Stanovil zákaz trestu smrti pro osoby mladší 18 let a nařídil oddělení mladistvých od dospělých při obvinění a při výkonu trestu. Rovněž stanovil ochranu proti diskriminaci dítěte ze strany rodiny, společnosti a státu na základě rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženství, státní a sociální příslušnosti.

V článku 41 je pak obsažen kontrolní mechanismus Paktu, v němž je stanoveno, že státy mohou proti druhým státům vznést stížnost ke Komisi pro lidská práva, která funguje jako nezávislý orgán založený Paktem. Dodatkový protokol k Paktu pak současně umožňuje vznášení individuálních stížností.

1.4 Charta práv dítěte

V roce 1959 byla Valným shromážděním OSN přijata Charta práv dítěte. Ve své preambuli odkazuje na ženevskou Deklaraci práv dítěte a Všeobecnou deklaraci lidských práv. Charta práv dítěte byla v mnoha aspektech průlomová. Jako první

dokument takového mezinárodního rozsahu použila termíny dětská práva a práva dítěte.⁵

Charta dala především důraz na emocionální stav a prospěch dětí: „dítě potřebuje lásku a porozumění“ a „za všech okolností musí dítě mezi prvními obdržit ochranu a pomoc“. Jako nedostatek této deklarace lze vidět přílišný důraz na ochranu dítěte spíše než posílení oprávnění dítěte být plnohodnotným subjektem svých občanských a politických práv, avšak přesto, děti zde už nejsou pasivními objekty, nýbrž subjekty schopné užívat specifických práv a svobod.⁶ Zvláštní ustanovení jsou věnována právům dítěte na ochranu před jakýmkoliv zneužíváním, ubližováním, vykořisťováním a zanedbáváním, obchodem s ním a diskriminací. Charta – v podstatě jako první z dokumentů - zmiňuje i význam kvalitní péče o plod a dítě, a též péči o matku před narozením a po narození dítěte.

Tento dokument významně ovlivnil tehdy připravovaný československý zákon o rodině, přijatý v roce 1963.

2. Úmluva OSN o právech dítěte

Byla jednomyslně přijata resolucí 44/25 Valného shromáždění OSN dne 20. listopadu 1989. Dne 26. ledna byla otevřena k podpisu. Dne 2. září 1990 nabyla účinnosti.

Koncept Úmluvy předložilo Polsko v roce 1978 Komisi OSN pro lidská práva. Následovalo jedenáct let vytrvalých jednání a konzultací za aktivní účasti států z celého světa. Zpracování se účastnili různé sekce sekretariátu OSN, mezinárodní organizace: Mezinárodní organizace práce, UNESCO, Světová zdravotnická organizace i Mezinárodní výbor Červeného kříže a současně také nevládní organizace. Úmluva o právech dítěte je nejšířejí ratifikovaná smlouva o lidských právech v dějinách.

Úmluva je první celosvětovou multilaterální smlouvou, která stanovuje mezinárodně uznávaná práva dítěte jako lidské bytosti a je právně závazná pro státy které jí ratifikovaly.

⁵ ALSTON, Philip, TOBIN, John, *Laying the foundations for children's rights*, United Nations Children's Fund, 2005, s. 5

⁶ VAN BUEREN, Geraldine, *The International Law on the Rights of the Child*, Kluwer Law International, 1998, s. 12

Žádná jiná mezinárodní dohoda o lidských právech nedosáhla tak velkého počtu ratifikací v tak krátké době. I země které nepřistoupily k žádné jiné mezinárodní dohodě o lidských právech, byly mezi těmi, které ratifikovaly Úmluvu o právech dítěte. Dnes je to 191 zemí ze 193 zemí členů Spojených národů (oněmi dvěma státy, které se dosud nestaly smluvními stranami jsou Spojené státy americké a Somálsko).

Ustanovení Úmluvy musela sladit různé přístupy zakořeněné v rozdílných tradicích, kulturách a náboženstvích, stádiích hospodářského vývoje, právních systémech a politice. Navzdory těmto rozdílům představuje Úmluva široký konsensus mezinárodní komunity vůči dětem. Přijaté znění Úmluvy obsahuje velmi měkké formulace jednotlivých ustanovení a ponechává tím smluvním stranám poměrně široký interpretační prostor.⁷

Úmluva obsahuje celý katalog práv dítěte jako lidské bytosti. Zahrnuje občanská, sociální, kulturní a politická práva.

Přiznává dětem plná lidská práva a zavazuje účastnické státy k právnímu zakotvení těchto základních práv dětí do vlastního zákonodárství.

Ustavuje minimální právní a morální standardy v ochraně práv dětí. Znamená to, že pokud jsou některá práva smluvním státem chráněna a uskutečňována lépe než stanoví Úmluva, pak platí vnitřní právní řád daného státu. Jinými slovy platí vyšší standart.⁸

Úmluva ve svém článku 1 stanoví, že „dítětem se rozumí každá lidská bytost mladší 18 let pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve“. Úmluva ovšem nestanoví nic o postavení ještě nenarozeného jedince.

Úmluva považuje dítě nikoli pouze ze objekt ochrany, nýbrž rovněž za subjekt, osobu, která má v procesu dospívání rovněž právo rozhodovat samostatně o svém prospěchu.⁹

I přes svou rozsáhlost se však Úmluva vůbec nezmiňuje o povinnostech dítěte, ač rubem každého práva je také povinnost.

⁷ ŠTURMA, Pavel, *Implementace lidských práv a mezinárodní kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*, 2. dopl. vyd., Praha: C.H.Beck, 2003

⁸ Článek 41 Úmluvy o právech dítěte

⁹ Tuto zásadu formuluje článek 12 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte: „...dítěti, které je schopno utvářet a formulovat své vlastní názory, má být zajištěno právo tyto názory svobodně vyjadřovat, ve všech záležitostech, které se ho dotýkají a musí být těmto názorům přiřítána patřičná váha odpovídající jeho věku a zralosti. „

Vlastní text Úmluvy přináší čtyři okruhy základních práv dítěte a současně fundamentální principy, které napomáhají výkladu Úmluvy jako celku:

1. okruh statutárních práv pod společným jmenovatelem: „nejlepší zájem dítěte“:

- jedná se o práva, která určují postavení dítěte, která zajišťují prosazení co nejlepšího zájmu o dítě, zájem dítěte má být uvažován vždy jako prvořadý

2. práva zaručující „přežití a rozvoj“:

- jedná se převážně o opatření, která by měla zajistit dítěti jeho příznivou současnost a budoucnost

3. práva na ochranu dítěte, „zákaz diskriminace“:

– jde o tradiční a zásadní princip, obsažený v předchozích dvou konvencích o právech dítěte. Jedná se o opatření proti diskriminaci, ubližování a špatnému zacházení. Tato opatření zabráňují opomíjení, stigmatizaci či trestání dítěte na základě rodu, pohlaví, rasy a dalších důvodů.

4. práva zajišťující účast dítěte na společenském životě, „právo na vlastní názor“:

– je zcela nová oblast dosud v mezinárodních dokumentech neuváděná, výchozím bodem je právo dítěte na vlastní názor a právo být respektováno ve svých záležitostech.

Ustanovení Úmluvy jsou považovány za minimální standard pro posuzování zákonů, politiky a praxe s ohledem na důsledky pro děti.¹⁰

Česká a Slovenská federativní republika ratifikovala Úmluvu 6. února roku 1991 a po rozdělení státu, rovněž Česká republika vstoupila do závazků vyplývajících z Úmluvy.

Podle článku 10 Ústavy České republiky se tak tímto aktem Úmluva stala mezinárodní smlouvou již je Česká republika vázána, je součástí právního řádu a stanoví-li tato mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se tato mezinárodní smlouva, tedy v tomto případě Úmluva.

Česká republika podobně jako některé jiné země vyslovila přijetí Úmluvy s některými výhradami. Výhrada České republiky spočívá na omezení práva dítěte znát své rodiče pouze v případech, kdy nedošlo k trvalému osvojení dítěte nebo k umělému

¹⁰ ŠTURMA, Pavel, *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*, 2.dopl. vyd., C.H. Beck, 2003

oplození. Tyto uskutečňované výhrady nese s nevolí a nelibostí Výbor pro práva dítěte. Požaduje odvolání této námitky ČR při ratifikaci Úmluvy, kdy byla odmítnuta povinnost sdělovat dítěti, kdo jsou jeho biologičtí rodiče, a to v případě osvojení nezrušitelným způsobem a stejně tak povinnost sdělit jméno dárce zárodečné buňky při asistované reprodukci.

Úmluva má svůj kontrolní mechanismus, kdy ratifikující státy jsou povinny podávat zprávy o realizaci ustanovení Úmluvy Výboru OSN pro práva dítěte. Podávání zpráv jednotlivých zemí o její implementaci je nejprve vyžadováno po prvních dvou letech po její ratifikaci a poté každých pět let.

2.1 Výbor OSN pro práva dítěte

Výbor pro práva dítěte vznikl na základě článku 43 Úmluvy o právech dítěte. Je složen z deseti odborníků (kteří mají zkušenosti z oblasti mezinárodního práva a lidských práv) volených z osob navržených jednotlivými státy na období čtyř let. Výbor každoročně předkládá Valnému shromáždění OSN zprávu o své činnosti.

Výbor plní svou funkci kterou zastává v kontrolním mechanismu Úmluvy na základě jejího článku 44 a která spočívá v hodnocení pravidelných zpráv, které předkládají členské státy každých pět let o opatřeních, které přijaly při uvádění Úmluvy v život. Výbor takto dohlíží na plnění závazků, ke kterým se státy přijetím Úmluvy zavázaly. Státy vypracovávají a strukturují své zprávy podle pokynů Výboru. V praxi se státy musí pokusit revidovat své vnitrostátní normy a uvádět je do souladu s ustanoveními Úmluvy. Poté následuje setkání Výboru se zástupci vlády daného smluvního státu. Při práci Výboru jsou brány v úvahu také dokumenty nevládních organizací, které se k vládním zprávám zveřejňují. Naplňování Úmluvy je pro smluvní státy dlouhodobým procesem.

Posudky Výboru pro práva dítěte však mají charakter pouze politických a morálních doporučení, která nemají právní závaznost. Úspěch takového kontrolního mechanismu proto závisí především na kvalitě dialogu mezi dotyčným státem a Výborem a na vůli státu doporučení respektovat a implementovat do státní praxe. Lze říci, že ještě žádný ze států, ani takový jež je součástí vyspělého západního světa nemůže konstatovat, že by na poli dětských práv a ve spektru Úmluvy fungoval se všemi problémy vyřešenými.

Státy musí přijímat opatření, aby docházelo k rozvíjení a rozšiřování standardů ochrany práv obsažených v Úmluvě . Jedná se takto o určitý evoluční aspekt Úmluvy. Tento proces napomáhá upřesňování některých mnohdy nejasných definic a ustanovení v Úmluvě.

2.2 Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte o zapojování dětí do ozbrojených konfliktů

K Úmluvě o právech dítěte byly v roce 2000 připojeny dva opční protokoly. Česká republika přistoupila zatím pouze k Opčnímu protokolu o zapojování dětí do ozbrojených konfliktů. Tento protokol vstoupil pro Českou republiku v platnost dne 12. února 2002.

Jeho hlavním přínosem byla diskuse účastníků stran předcházející přijetí, která provázela práci pracovní skupiny, jež se soustředila na ustanovení, která se týkají minimálního věku kdy je dítěti umožněn vstup do ozbrojených sil a ozbrojených konfliktů. Probíhala debata, ve které se posuzovala „přímá“ a „nepřímá“ účast dítěte v ozbrojených konfliktech a minimální věk pro „povinný“ a „dobrovolný“ nábor do ozbrojených sil.

Protokol stanovil, že smluvní strany musí použít všechny vhodné prostředky aby zamezily náboru dětí mladších 18 let do ozbrojených sil a zajistili, že děti mladší 18 let nebudou účastníky ozbrojených konfliktů. Toto se týká nejen ozbrojených sil státu, ale také jiných nestátních ozbrojených skupin využívajících dětské vojáky jako dobrovolníky v bojových akcích.

2.3 Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte o prodeji dětí, dětské prostituci a dětské pornografii

Tento protokol dosud Česká republika neratifikovala a to z důvodu, že v českém právním řádu zatím nebyla upravena odpovědnost právnických osob.

Protokol se zabývá především postihem jednání spjatých s obchodem s dětmi, s dětskou pornografií a prostitucí. Definuje tyto pojmy a zpřesňuje související ustanovení Úmluvy. Předkládá skutkové podstaty příslušných trestných činů, vyžadujících začlenění do vnitrostátních právních řádů. Jde především o nabízení a dodávání dítěte za účelem sexuálního vykořisťování, zapojování dítěte do nucené práce,

nepřípustné získávání souhlasu k adopci, využívání dítěte k prostituci a výrobu a šíření dětské pornografie.

Současně Protokol stanovuje minimální standardy pro ochranu dítěte jako oběti, která se účastní soudního procesu a přiznává dětské oběti právo na náhradu utrpěné újmy. Požaduje potřebnost brát ohled na zranitelnost dítěte a respektovat jeho soukromí a totožnost v soudním řízení.

Protokol se snaží dále posílit mezinárodní spolupráci v oblasti, zvláště pak přijímání sjednocující legislativy mezi státy. Počítá i s možností, že státy si budou vzájemně uznávat trestné činy, na které se Protokol vztahuje a že na základě těchto trestných činů bude možné vydání pachatele i v případě, že mezi státy není uzavřena smlouva o extradici.

3. Nejlepší zájem dítěte jako klíčový princip

Koncept „nejlepšího zájmu dítěte“ se začal objevovat v západní Evropě během 60.tých let.¹¹

Tento koncept je poměrně obsáhlý a liší se v závislosti na kultuře a místě. Současně je také hluboce zakořeněn v rodinném právu a dotýká se konkrétně otázek poručenství a opatrovnictví, práva na styk s dítětem a také legislativy vztahující se k dětské delikvenci.

V největší šíři svého užití a takto vůbec poprvé je princip nejlepšího zájmu dítěte formulován v článku 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte, který stanoví: „Zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány.“ Lze říci že princip ochrany, blaha a nejlepšího zájmu dítěte představuje onoho „ducha“ Úmluvy v jehož smyslu je třeba vykládat a aplikovat všechna v ní uvedená ustanovení, práva a svobody. Tím se rozumí, že při tvorbě zákonů a všech aktů aplikace práva se má vycházet z tohoto principu.¹²

Zájem dítěte má být přednostním hlediskem při všech aktivitách, které se dotýkají dětí. Zavazuje státy:

¹¹ DE SALABERRY BATTISELLA, E. Marta, *Best Interests of the child.*, Bringing international human rights law home, New York: United Nations, 2000, s. 148

¹² BŮŽEK, Antonín, MICHALÍK, Jan, *Informatorium (nejen) o právech dítěte se zřetelem k otázkám výchovy a vzdělávání*, Olomouc: Univerzita Palackého, 1999, s. 10

- zajistit dítěti takovou ochranu a péči, jaká je nezbytná pro jeho blaho, a činit pro to všechna potřebná zákonodárná a správní opatření

- zabezpečit, aby instituce, služby a zařízení odpovědné za péči a ochranu dětí odpovídaly standardům stanoveným kompetentními úřady

V každém rozhodování přijímaném veřejnými mocenskými strukturami nebo soukromou institucí by měl zájem dítěte být uvažován vždy jako prvořadý. Kdykoliv při rozhodování, která se týkají dětí, by měl být jejich zájem základním principem i hlediskem.

Například soudce, který rozhoduje v soudním řízení o rodinné situaci jež se dotýká dítěte tak, aby mohl rozhodnout s absolutní nestranností, jaké jsou „nejlepší zájmy dítěte“, musí mít obecnou povědomost o rodinném zázemí dítěte, o rodinných zvycích a finanční situaci i o tom jak až doposud vypadal život dítěte. Musí přikládat důležitost rodičovským schopnostem obou rodičů a jejich schopnosti věnovat čas z jejich vlastních aktivit na pomoc dítěti. Přezkum těchto faktorů nesmí přehlížet fakt, že dítě je subjektem práv a jeho potřeby se mohou lišit od potřeb jeho rodičů a mohou dokonce s nimi být v konfliktu.¹³ Proto musí být věnováno úsilí oddělit tyto dvě pozice, aby byla dána jasná hranice mezi tím, co je právem dítěte a tím, co je prospěšné jednomu nebo oběma rodičům.

Nejlepší zájem dítěte musí být vůdčím principem všech jednání která se dotýkají dítěte ať už přímo nebo nepřímo.

4. Ochrana práv dítěte v evropském prostoru - Rada Evropy

Po druhé světové válce se snažily evropské státy o obnovení svých ekonomik, svého vlivu, a také usilovaly o to, aby se válka v Evropě už neopakovala. Proto sílila hnutí podporující evropskou integraci.

Dne 5. května 1949 byla podepsána smlouva ustavující statut Rady Evropy deseti zakládajícími zeměmi. Byly jimi: Belgie, Dánsko, Francie, Irsko, Itálie, Lucembursko, Nizozemsko, Norsko, Švédsko a Velká Británie. V současnosti má Rada Evropy už 47 členů a současně všechny členské státy Evropské Unie jsou jejími členy.

¹³ DE SALABERRY BATTISELLA, E. Marta, *Best Interests of the child*, Bringing international human rights law home, New York: United Nations, 2000, s. 148

Rada Evropy je nejstarší evropskou politickou mezinárodní organizací, která si klade za cíl chránit lidská práva, pluralitní demokracii a vládu práva. Členem Rady Evropy se může stát každý evropský stát za předpokladu, že přijme principy právního státu a zaručí lidská práva a základní svobody každému ve své jurisdikci. Smyslem činnosti Rady Evropy je docílit spolupráce jednotlivých států a vytvořit jednotný právní prostor. Toho je dosahováno politickým tlakem, vzájemnou spoluprací na mezivládní úrovni, vytvářením multilaterálních smluvních vztahů na bázi organizací a zejména úmluv a dohod, kterými členské státy následně harmonizují svou vlastní legislativu.

K výsledkům činnosti Rady Evropy patří do současnosti okolo 200 vypracovaných závazných evropských smluv a úmluv z nichž jsou mnohé otevřeny i pro nečlenské státy.

4.1 Úmluvy Rady Evropy k ochraně práv dětí

Země, které vstoupily do Rady Evropy se zavázaly přijmout zásady právního státu a garantovat právo svých občanů na základní lidská práva a svobody. Zavázaly se spolupracovat a přispívat tak sjednocování své legislativy na tomto poli. K tomu jim na půdě Rady Evropy slouží instrumenty v podobě úmluv a dohod, které se stanou závaznými pro ty členské státy jež je ratifikují. Státy jsou následně monitorovány zda úmluvy skutečně dodržují a zda začleňují jejich ustanovení do vnitrostátního práva. Rada Evropy takto vytvořila několik zásadních úmluv zaměřených přímo na ochranu práv dětí a její úsilí v této oblasti není ještě zdaleka u konce.

Dalším instrumentem, avšak už nezávazným, jsou doporučení Výboru ministrů a doporučení Parlamentního shromáždění Rady Evropy. Doporučení především zpracovávají témata, která nedosahují formátu úmluvy, ale týkají se otázek vhodných k úpravě kroků pro společnou politiku států. Ačkoliv nejsou pro členské státy závazná, Statut Rady Evropy umožňuje zmocnit Výbor ministrů uložit vládám členských států, aby jej informovaly o aktivitách, které ve vztahu k vydaným doporučením učinily. Výbor ministrů Rady Evropy pak přijímá také deklarace a rezoluce týkající se aktuálních politických otázek.

4.1.1. Evropská sociální charta

Byla podepsána 18. října 1961, a v účinnost vstoupila 26. února 1965.

Česká republika ji ratifikovala 3. listopadu 1999 s platností od 3. prosince 1999.

Je analogií Evropské úmluvy o lidských právech a základních svobodách v oblasti ochrany práv sociálních a ekonomických. Pokrývá dětská práva třebaže ne úplně. Obsahuje několik článků týkajících se dětských práv: článek 7, který se týká ochrany dětí a mladistvých při práci, článek 17 týkající se práva matek a mladistvých na sociální a ekonomickou ochranu nebo článek 16 stanovující právo rodiny na sociální, právní a ekonomickou ochranu.

Zaručuje 19 základních ekonomických a sociálních práv. Zavádí systém kontroly na základě národních zpráv předkládaných každé dva roky k šetření Výboru nezávislých expertů.

Smluvní strany musí přijmout nejméně pět ze sedmi specifikovaných článků. Charta vyžaduje od smluvních stran dosažení Chartou stanovených standardů v ustanoveních, které přijali a to bez ohledu na jejich národní zdroje s tím, že tak musí učinit ihned po ratifikaci.

V květnu 1988 byl přijat Dodatkový protokol k Evropské sociální chartě, který zvýšil počet základních sociálních a ekonomických práv na 23 a současně vyjasňuje příslušné kompetence orgánů kontroly Charty.

Státy mají povinnost předkládat výroční zprávy o plnění přijatých ustanovení Charty a jejich zavádění do praxe Evropskému výboru sociálních práv.¹⁴ Výbor pak zprávy států zkoumá a posléze sám předloží zprávu jež se stane základem pro rezoluci Výboru ministrů. Ten shledá-li, že Charta není prováděna uspokojivým způsobem, vydá doporučení dotčené smluvní straně k nápravě.

4.1.2 Revidovaná Evropská sociální charta

Byla otevřena k podpisu v 3. května 1996 a v platnost vstoupila v 1.července 1999. Česká republika ji ratifikovala 27. září 2000 s platností od 1.listopadu 2000.

Zahrnuje v jednom dokumentu všechna práva obsažená v Evropské sociální chartě a práva nová.

Ratifikace Revidované charty znamená pro stát jako smluvní stranu, že se na něj již nevztahuje Evropská sociální charta s Dodatkovým protokolem a stát jako smluvní

¹⁴ má 15 nezávislých členů volených Výborem ministrů Rady Evropy na 6 let

strana je dále vázán výhradně Revidovanou Evropskou sociální chartou. Avšak kontinuita s původní Chartou je i nadále zachována. Podmínkou přistoupení smluvní stranou je zde přijetí šesti z devíti článků. Bohužel tento selektivní přístup založený na výběru ustanovení k přijetí, vede k opomíjení některých práv a mezi nimi i práv dětí. Znění článku 7 o stanovení minimálního věku 15 let pro přijetí dítěte jako mladistvého do práce nepřevzalo 8 států. Současně ustanovení o zajištění pravidelného lékařského dohledu osobám mladším 18 let v povoláních určených vnitrostátními předpisy, nepřevzalo 6 států.

Ukazuje se tak, že jsou zde ještě podceňována práva na ochranu dětí a mládeže a tento fakt je do jisté míry varovný. Řešením by bylo přeřazení těchto práv k tzv. jádru Charty, tedy kogentním právům vyžadovaným pro přistoupení. Bylo by to možné i s ohledem na to, že zajištění těchto práv není nijak zvlášť technicky náročné a je dosažitelné prakticky všude.

Nově v Revidované chartě přibyl článek E zakazující jakoukoliv diskriminaci při výkonu práv v Chartě obsažených.

V roce 1998 byl k Chartě připojen Dodatkový protokol, který zavedl systém kolektivních stížností.¹⁵ Obchodní svazy, zaměstnavatelské svazy, odborové organizace a neziskové organizace ať evropské nebo národní mohou podat kolektivní stížnost k Evropskému výboru sociálních práv pokud se domnívají, že Charta není respektována v některém ze států, který přijal Dodatkový protokol. Výbor pak do čtyř měsíců vydá rozhodnutí, které zašle stranám, Výboru ministrů a které současně učiní veřejným. Výbor ministrů posléze přijme rezoluci a pokud je to vhodné uloží danému státu specifická opatření k nápravě.

4.1.3 Evropská úmluva o osvojení dětí

Byla přijata 24. dubna 1967 a v platnost vstoupila 26. dubna 1968. Česká republika ji ratifikovala 8. září 2000 s platností od 9. prosince 2000.

Na základě této úmluvy se vnitrostátní ustanovení o ochraně dětí vztahují nejen na adopci dětí pocházející ze států smluvních stran Úmluvy, ale i na adopce které jsou původem z jiných států. Úmluva obsahuje základní ustanovení v oblasti adopce, které se

¹⁵ dosud k němu přistoupilo jako k závaznému jen 14 států, Česká republika mezi nimi zatím není

každá strana zavazuje začlenit do své legislativy a dodatečný seznam ustanovení jejichž naplňování je na volné úvaze stran.

4.1.4 Revidovaná evropská úmluva o osvojení dětí

Byla otevřena k podpisu 27. listopadu 2008 a v současnosti čeká na minimální počet ratifikací ze strany smluvních států aby mohla vstoupit v platnost. Česká republika zatím tuto úmluvu dosud nepodepsala ani neratifikovala.

Tato úmluva bere v úvahu vývoj, kterým prošel daný předmět úpravy v průběhu let od přijetí její předchůdkyně Evropské úmluvy o adopci dětí, v právu i ve společnosti, jenž zároveň také koresponduje s ustanoveními Evropské úmluvy o lidských právech a základních svobodách.

Revidovaná evropská úmluva o adopci dětí nově vytyčila předpoklad, že princip nejlepšího zájmu dítěte musí mít vždy přednost před všemi ostatními kritérii posuzování jejích ustanovení.¹⁶

Mezi nově přijatá ustanovení Revidované úmluvy pak patří především, že souhlas dítěte je nutný vždy, jestliže dítě disponuje dostatečným rozumovým chápáním, aby takový souhlas mohlo dát. Dalším z nově přijatých je ustanovení které upravuje je, že souhlas otce dítěte s osvojením musí být požadován ve všech případech, i za předpokladu, že je dítě narozeno mimo manželství.

Úmluva také dává důraz na prošetření vhodnosti a způsobilosti budoucího osvojitele a to nikoliv pouze předtím než je udělen souhlas s osvojením, ale současně ještě přímo před tím než je dítě do péče skutečně svěřeno, aby se tak vyloučilo možné riziko případného zneužití dítěte.

Nová Revidovaná evropská úmluva o adopci dětí také lépe upravuje situace kde se jedná o nalezení rovnováhy v oblastech práva dítěte znát svou identitu a práva biologických rodičů zůstat v anonymitě.

4.1.5 Evropská úmluva o postavení dětí narozených mimo manželství

Byla přijata 15. října 1975 a v platnost vstoupila 11. srpna 1978. Česká republika ji ratifikovala 7. března 2001 s platností od 8. června 2001.

¹⁶ <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/>

Má za cíl sjednotit právní postavení nemanželských dětí se situací manželských dětí a přispět v tomto ohledu k sladění zákonů smluvních stran v této oblasti.

Úmluva stanoví v článku 6 stejné vyživovací povinnosti otce i matky k dítěti jako kdyby se narodilo v manželství. Dále ve článku 9 stvrzuje, že nemanželské dítě má nárok na dědictví po otci i matce a členech jejich rodin jako kdyby se narodilo v manželství. Úmluva tímto dává garanci hmotného zajištění dětí narozených mimo manželství. Do vyživovací povinnosti zahrnuje kromě otce a matky i členy jejich rodin, pokud tito současně mají tuto vyživovací povinnost v rámci rodiny k dětem narozeným v manželství.

Úmluva přiznává právo na styk s dítětem i tomu rodiči, který ho nemá ve výchově nebo k němu nemá rodičovskou pravomoc.

Úmluva dovoluje smluvním státům přijmout nejvýše tři výhrady, každá výhrada nejvýše k jednomu ustanovení, přičemž výhrady všeobecné povahy nejsou dovoleny.

4.1.6 Evropská úmluva o uznávání výkonu rozhodnutí o výchově dětí a obnovení výchovy dětí

Byla přijata 20. května 1980 a v platnost vstoupila 1. září 1983. Česká republika tuto úmluvu ratifikovala 22. března 2000 s platností od 1. července 2000.

Upravuje nástroje k rychlému řešení vzrůstajícího počtu sporů o děti mezi rozvedenými a rozdělenými rodiči. Tyto spory často ústí v únos dítěte do jiné země nebo v narušení přístupu k dítěti nebo odmítnutí navrácení dítěte rodiči, který má dítě v péči.

Úmluva je založená na čtyřech principech:

- rychlá, nebyrokratická asistence státních orgánů k nalezení a navrácení nezákonně odňatého dítěte

- ohled na dítě, jeho dobré zázemí a zacházení s ním

- vzájemné uznávání opatrovnických nařízeních do ciziny

- soudní záruky pro oprávněné zájmy obou rodičů

Podle Úmluvy bude dítě vráceno prostřednictvím speciálního orgánu zřízeného pro tento účel v každém státě za podmínky, že je přemístěno neoprávněně a za předpokladu, že je žádost o návrat podána do šesti měsíců od přemístění.

4.1.7 Evropská úmluva o výkonu práv dětí

Byla předložena k podpisu 25. ledna 1996 a v platnost vstoupila 1.7. 2000. Česká republika úmluvu ratifikovala 7. března 2001 s platností od 1. července 2001.

Úmluva obsahuje opatření, která umožňují dětem prosazovat jejich práva před soudem v rodinně-právních řízeních. Mezi taková řízení patří například řízení ve věcech péče o dítě, řízení o určení otcovství, řízení o osvojení, řízení o správě majetku dítěte nebo řízení o odnětí rodičovské odpovědnosti.

Děti mohou uplatňovat svá práva buď sami nebo prostřednictvím dalších osob nebo orgánů.

Každý stát musí specifikovat v době ratifikace alespoň tři rodinně-právní řízení na které se Úmluva uplatní.

Soudní orgány a osoby, které jednají v rámci řízení ve jménu dítěte mají konkrétní povinnost ulehčit realizaci práv dítěte.

Mezi hlavní procesní práva garantovaná touto Úmluvou patří: právo dítěte být informováno a právo vyjádřit svůj názor v řízeních (článek 3), dále právo dítěte na zákonného zástupce v případech kdy si zájmy rodiče a dítěte konkurují (článek 4). Dále se jedná o procesní práva, jako například právo dítěte na asistenci vhodné osoby podle svého výběru, aby byla nápomocna dítěti při formulování jeho názoru, právo dítěte podat žalobu samo nebo prostřednictvím jiných osob, právo dítěte zvolit si samo svého zástupce nebo právo dítěte mít všechna taková práva jako má procesní strana v řízení.

V současnosti většina členských států Úmluvy už výše zmíněná práva má ve svém zákonodárství garantována.

Nad dodržováním Úmluvy byl zřízen Výbor (Standing committee).

4.1.8 Evropská úmluva o ochraně dětí před sexuálními vykořisťováními a zneužíváním

Byla otevřena k podpisu 25. října 2007 a přijata 1. července 2007. Česká republika tuto úmluvu doposud nepodepsala ani neratifikovala.

Tato úmluva je považována za velký krok vpřed na poli prevence sexuálních trestných činů páchaných na dětech, v oblasti stíhání pachatelů těchto činů a také v ochraně dětské oběti. Ochrana dítěte a jednání v jeho nejlepším zájmu je srdcem této úmluvy.

Preventivní opatření Úmluvy předkládají možnosti jak školit osoby pracující v kontaktu s dětmi či jak informovat děti jak se samy mohou chránit.

Ochranná opatření Úmluvy zahrnují programy podporující oběti a jejich rodiny, zakládání terapeutických center a zařízení psychologické péče včetně telefonních krizových linek.

Opatření Úmluvy z oblasti trestního práva se zaměřují na jednání, která spadají do kategorií sexuálních deliktů, jež musí být trestné a stanoví taková kritéria, aby trestní systémy států byly efektivní.

Dále je na státy kladen požadavek aby umožnil dětským obětem příznivý průběh vyšetřování a soudního procesu tak, aby jejich trauma nebylo ještě znásobeno. Je nutné chránit soukromí dítěte, jeho identitu před vnějším světem, omezit výslechy na nejnižší míru a zajistit dítěti uklidňující prostředí. Jedno z ustanovení také umožňuje, aby v případech potřeby bylo řízení zahájeno až dětská oběť dosáhne věku dospělosti.

Tato Úmluva jako první mezi úmluvami kriminalizuje formy sexuálního zneužívání dětí dospělými osobami. Také jako první kriminalizuje svádění dětí k sexuálním účelům¹⁷ a reflektuje současně narůstající fenomén, kdy k takovému jednání dochází na internetu, na tzv. chatech a stránkách s hrami.

Dalším důležitým pozitivem této Úmluvy je možnost stíhání pachatele v zemi kde žije za sexuální trestný delikt, který předtím spáchal v jiném státě, dokonce i když tento sexuální trestný čin není ve státě spáchání trestný. Toto ustanovení cíleně bojuje proti sexuální turistice s dětmi.

Úmluva má svůj vlastní kontrolní mechanismus, který monitoruje plnění úmluvy ze strany smluvních států. Jedná se Výbor smluvních států, který svolává generální tajemník Rady Evropy, když o to požádá nejméně jedna třetina smluvních stran nebo generální tajemník sám.

¹⁷ *Eradicating violence against children*, Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2008

4.1.9 Evropská úmluva o kontaktech s dětmi

Byla přijata 15. května 2003 a v platnost vstoupila 1. září 2005. Česká republika ji ratifikovala 27. září 2004 s platností od 1. září 2005.

Tato úmluva se snaží pokrýt určité aspekty práva dítěte na styk se svým rodičem. Dítě má právo na pravidelný kontakt s oběma rodiči. Někteří rodiče jsou neochotní ke kontaktu se svým dítětem, zatímco jiní jsou tohoto kontaktu neprávem zbaveni nebo v něm výrazně omezeni. Řízení před soudy v těchto věcech mají obvykle dlouhého trvání. V dnešní době navíc dochází k stále většímu zmezinárodnění rodinných vztahů a vyvstávají tak problémy z mezistátních svazků jež sebou přináší kulturní rozdíly a použití různých právních systémů úpravy, ale především problém přeshraničního odloučení. Úmluva poskytuje určité záruky, které mají zajistit řádný kontakt mezi dítětem a rodičem, ale i dítětem a dalšími osobami pokud s nimi má dítě rodinné vazby. Stanoví také zajištění průběhu řádného výkonu kontaktu s dítětem a opětovný včasný návrat dítěte druhé straně. Úmluva také zakládá spolupráci mezi orgány jež jsou výkonem rozhodnutí na tomto poli pověřeny.

4. 10 Doporučení a rezoluce

Výbor ministrů a Parlamentní shromáždění Rady Evropy má na svém kontě působivý katalog rezolucí a doporučení týkajících se práv dítěte, která přestože nemají právně-závazný charakter, mají svou důležitou roli jako instrumenty tzv. soft law, spočívající v usměrňování národních politik a vlivu na stále probíhající legislativní změny v členských státech. Jelikož souhrnný výčet přijatých doporučení není pro značný rozsah možné uvést, zde jsou některé z nich, které se vyznačují jistou aktuálností v nich obsažených problémů na poli dětských práv v evropském prostoru:

Doporučení Parlamentního shromáždění:

- Doporučení č. R 1443 (2000) o mezinárodní adopci: dodržování dětských práv

Toto doporučení odsuzuje proměnu mezinárodní adopce na pouhý trh regulovaný nabídkou a poptávkou, jehož typickým znakem se stává jednosměrný transfer dětí z chudých států do států bohatých. Odsuzuje určité praktiky kdy je

využíván tlak peněz spolu s přesvědčováním chudých rodin, dochází k falsifikaci dokumentů nebo probíhá adopce pouze přes internet. To vše může negativně vyústit ve špatné zacházení s dětmi a porušování dětských práv.

- Doporučení č. R 156 (2001) o kampani proti obchodování s nezletilými dětmi, stop východoevropské stezce: případ Moldávie

V tomto doporučení je upozorňováno na fakt, že obchodování s dětmi ještě přesahuje svůj primární účel, kterým je sexuální vykořisťování a zahrnuje také další nebezpečné praktiky jako obchodování s dětskými orgány nebo komerční objednávky na porody s výsledkem produkování dětí k nelegální adopci. Doporučení v této souvislosti poukazuje na všeobecně neúnosné násilí na dětech ke kterému v těchto ilegálních sférách dochází.

- Doporučení č. R 1291 (2002) o mezinárodních únosech dětí jedním z rodičů

Zde je poukazováno na fenomén vzrůstajícího počtu únosů dětí jedním z rodičů v mezinárodním měřítku. Děti jsou tímto způsobem připraveny o druhého rodiče a širší rodinu na dlouhé období nebo i permanentně. Jsou nuceny změnit zemi, své prostředí a zpřetrhat sociální vazby což je může poznamenat na celý život. Parlamentní shromáždění v tomto doporučení proto navrhuje přijmout taková opatření, aby rodičovský únos dítěte pod 16 let věku byl posuzován jako trestný čin. K dalším návrhům pak připojuje zřízení speciálních soudů zabývajících se rodičovskými únosy a posílení prostředků pro mediaci mezi rodiči.

Doporučení Výboru ministrů:

Doporučení č. R(98) o rodinné mediaci

Toto doporučení reflektuje vzrůstající počet rodinněprávních soudních sporů týkajících se odluky nebo rozvodu rodičů dětí. Všímá si nepříznivého vlivu, který tyto situace mohou na dítě mít a z toho důvodu apeluje na princip nejlepšího zájmu dítěte a princip ochrany dítěte tak jak jsou zakotveny v mezinárodních úmluvách. Volá proto po podpoře používání prostředků mediace a za tím účelem podává seznam principů, kterými by se tato mediace měla řídit.

Doporučení č. R(2005)5 o právech dětí žijících v ústavních zařízeních

- Doporučení především zdůrazňuje, že předtím než je dítě posláno do ústavního zařízení, musí být brán zřetel na princip nejlepšího zájmu dítěte a musí být brán v úvahu současně i pohled dítěte na tuto věc. Před snahami umístit dítě do ústavu mají být na prvním místě využity ostatní možnosti alternativní péče rodinného typu. Pokud se týká poměrů v ústavních zařízeních, musí být vždy respektovány důstojnost a psychická integrita dítěte a mělo by být zabráněno tělesným a ponižujícím trestům. Prostředky na kontrolu disciplíny by proto měly být založeny na obecně stanovených předpisech a standardech.

4.2 Evropská síť dětských ombudsmanů (The European Network of Ombudspersons for Children)

Aby se vyhnuli nečinnosti a stále se opakujícím problémům v různých sociálních oblastech mnoho zemí začalo pokládat za nutné založit instituce orientované na sféru dětských práv na národní úrovni. Instituce které budou prošetřovat otázku existujících a diskutabilních zákonů a praxe a které budou kriticky zkoumat jejich vliv na každodenní život dětí, který se týká rodiny, školy nebo řízení před soudy.

První instituce ombudsmana pro děti v Evropě byla založena v Norsku v roce 1981. Postupně i některé další země Evropy ustanovily ombudsmany pro děti nebo dětské komisaře či komise. Tyto instituce pomáhají nejen modernizovat legislativu na poli dětských práv, ale i šířit informace a povědomí o ochraně dětských práv mezi širokou veřejnost, skupiny pracující s dětmi a těmi jež o dětech rozhodují.

Pod záštitou Rady Evropy na tomto poli byla v roce 1997 založena Evropská síť ombudsmanů pro děti (ENOC). Jedná se o neziskové sdružení nezávislých institucí orientovaných na děti a dětská práva. Cílem tohoto sdružení je především prosazovat co největší možnou implementaci Úmluvy o právech dítěte, podporovat společné lobování za dětská práva v evropském prostoru, sdílet informace, přístupy a strategie a podporovat nezávislé úřady pro děti.

Evropská síť ombudsmanů pro děti také publikovala soubor standardů pro instituce, které se mají etablovat nebo již fungují jako národní úřady pro děti.

Česká republika v tomto směru připravuje věcný záměr zákona o ustavení ochránce práv dětí na svém území z dílny ministra pro lidská práva.

Další krok v tomto směru učinilo Parlamentní shromáždění Rady Evropy jenž vydalo Doporučení 1460 (2000) s názvem Zřízení Evropského Ombudsmana pro děti, ve kterém vyslovalo potřebu zřídit takovýto úřad na evropské úrovni, který by dále koordinoval práci národních ombudsmanů a zajistil lepší ochranu dětských práv napříč evropskými státy.

4.3 Mezinárodní nevládní organizace na poli dětských práv

Již od roku 1952 začaly Mezinárodní nevládní organizace získávat poradní status u Rady Evropy.¹⁸ V roce 2003 byl tento status upraven na status účastnický Rezolucí (2003)8 Výboru ministrů. Mezinárodní nevládní organizace, které si přejí získat tento status, musí být dostatečně reprezentativní v oblasti svých aktivit a musí sdílet cíle vytyčené Radou Evropy a přispívat k její práci.

Tyto organizace s účastnickým statutem pak tvoří Konferenci mezinárodních nevládních organizací Rady Evropy, která zasedá jednou ročně aby stanovila hlavní směry své činnosti.

Kromě Konference se tyto organizace setkávají ještě na základě sdružení v deset tematických seskupení, třikrát do roka. Jde o seskupení na společné bázi jako jsou lidská práva, sociální politiky, vzdělávání a další.

Spolupráce mezinárodních nevládních organizací probíhá formou konzultací a účastí expertů těchto organizací na specifických projektech. Organizace podávají stanoviska výborům Parlamentního shromáždění Rady Evropy a připravují memoranda.

Mezi mezinárodní nevládní organizace s účastnickým statutem v Radě Evropy, které se věnují dětským právům patří Defence for Children International (DCI) a World Association of Childrens Friends (AMADE). Obě tyto organizace fungují i v České republice.

Defence for Children International (DCI) byla založena v roce 1979 se sídlem v Ženevě. Jejím hlavním cílem bylo lobbování za přijetí Úmluvy OSN o právech dítěte. V globálním měřítku se pak tato organizace hlavně zaměřuje na ochranu a obranu práv dětí a mladistvých, kteří se dostali do konfliktu se zákonem. Vytváří centra pro právní

¹⁸ www.coe.int/ngo

pomoc dětem, které jsou uvězněny bez příčiny a reintegrační centra pro děti, které jsou oběťmi obchodování s bílým masem a oběťmi dětské práce. Monitoruje a vydává zprávy o násilí na dětech a zneužívání dětí v jednotlivých zemích, s doporučeními pro státy, aby uvedli svou praxi do souladu s Úmluvou OSN o právech dítěte.

World Association of Childrens Friends (AMADE) byla založena v roce 1963 se sídlem v Monaku, aby podporovala rozvoj programů humanitární pomoci a propagovala etické a právní aspekty na celosvětovém poli dětských práv. Soustředí se pak především na situaci dětských práv v rozvojových zemích. Zastává se hlavně práv dětí ohrožených morálně a fyzicky, jež se nacházejí v úzkém kontaktu s násilím a diskriminací. Dále pak organizuje průzkumy na poli dětských práv a přispívá k rozšiřování a propagaci aktuálních zjištění.

4.4 Komisař pro lidská práva

O vytvoření této relativně nové a nezávislé instituce uvnitř Rady Evropy bylo rozhodnuto na druhém summitu hlav států a vlád Rady Evropy v roce 1999.

Komisař pro lidská práva je orgán odpovědný za podporu výchovy a vzdělávání a šíření povědomí o lidských právech za současného monitorování účinné implementace lidskoprávních instrumentů Rady Evropy v členských státech.¹⁹ Nedisponuje však exekutivními pravomocemi, pouze poskytuje rady a konzultace nebo zpracovává analýzy a doporučení pro členské státy s cílem napravit legislativní nedostatky a zabránit porušování lidských práv v praxi. Za tím účelem spolupracuje s ostatními mezinárodními institucemi a organizacemi zabývajícími se ochranou lidských práv a jedná v souladu s informacemi poskytnutými od vlád, národních parlamentů, ombudsmanů, nevládních organizací nebo jednotlivců.

Komisař také provádí návštěvy jednotlivých členských států, kde sleduje dodržování a výkon lidských práv, a tedy i práv dětí. O výsledcích svého pozorování vydává poté zprávu.

Pokud se týká České republiky, zmiňuje se zpráva o policejním násilí proti občanům romského etnika a situaci dětí obecně v rámci romské komunity. Dále si zpráva všímá podmínek v institucích které jsou určeny pro děti a mládež jimiž jsou

¹⁹ v roce 2006 byl do této funkce jako druhý v pořadí zvolen švéd Thomas Hammarberg

dětské domovy a psychiatrické instituce.²⁰ Komisař proto ve své zprávě nabádá především k přijetí důsledných vyšetřovacích opatření rasově motivovaného násilí konkrétně proti romskému etniku.

5. Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod

Byla přijata v Římě 4. listopadu 1950, vstoupila v platnost 3. září 1953. Od svého vzniku byla doplněna patnácti dodatkovými protokoly.

Úmluva je hodnocena jako klíčový úspěch Rady Evropy.

Stranami Úmluvy je v současnosti čtyřicet sedm států mezi kterými najdeme všechny státy Evropské Unie. Úmluva jako ucelený katalog lidských práv byla v průběhu let rozšiřována protokoly. Protokoly se dělí na ty procesního charakteru, a na ty, které přidávají k právům již Úmluvou obsaženým další práva nová.

Úmluva je považována za živoucí dokument a její ustanovení musí být interpretována ve světle současných podmínek, což může znamenat určitý rozšiřující výklad některých práv skrze Soudem vydávané rozsudky.²¹ Znamená to, že dotváření obsahu tohoto dokumentu se tak do jisté míry uskutečňuje autoritativním výkladem Evropského soudu pro lidská práva, který takto vytyčuje rozsah i hranice jednotlivých práv artikulovaných v Úmluvě.

Úmluva se výrazně inspirovala Všeobecnou deklarací lidských práv z roku 1948 a představuje první právně závazný mezinárodní instrument, který usiluje o ochranu širokého okruhu občanských a politických práv. Předkládá tak velmi rozsáhlý soubor práv člověka a občana a ukládá povinnost státům zaručit jejich výkon všem osobám podléhajícím jejich pravomoci. Katalog práv obsažených v Úmluvě doplněný Protokoly je rozšiřován jednak speciálními smlouvami (na původní Úmluvě nezávislymi) a jednak kazuistikou Evropského soudu pro lidská práva, který tak zároveň svým unifikujícím

²¹ zpráva z návštěvy České republiky: CommDH(2003)10, paragraphs 5, 18-21, 44.

²¹ ŠTURMA, Pavel, HÝBNEROVÁ, Stanislava, a kol., *Konkurující jurisdikce mezinárodních rozhodovacích orgánů*, Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2009

výkladem použitých pojmů, dotváří a někdy i výrazně rozvíjí evropský standart ochrany lidských práv.²²

Úmluva neobsahuje ustanovení týkající speciálně dětí. Úmluva používá termín „každý“ a v jeho rámci děti mohou úspěšně uplatňovat svá práva za sebe samotné nebo jako spolu-žalobci spolu se svými rodiči. V základě tak můžeme říci, že občanská a politická práva chráněná Úmluvou jsou rovnocenně aplikovatelná jak na děti tak na dospělé a proto není nutné vyjmenovávat práva která by byla specifická pouze pro děti.²³

5. 1 Evropský soud pro lidská práva

Evropský soud pro lidská práva (dále jen Soud) byl založen 18. září 1959 na základě Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen Úmluva).

Byl ustanoven jako kontrolní mechanismus dodržování práv stanovených Úmluvou.

Procedurální systém byl dříve dvoustupňový – stížnost nejdříve projednala Evropská komise pro lidská práva, která rozhodla, zda byla Úmluva porušena či nikoliv. Spor pak byl předán Soudu k vynesení konečného rozsudku. Pro velký nárůst stížností a zdouhavosti celého procesu prošel Soud organizační reformou na základě Protokolu č. 11 k Úmluvě a tento dvojitý mechanismus ochrany lidských práv byl od 1. listopadu 1998 zrušen. Soud je nyní soudem stálým.

Evropský soud pro lidská práva je jedinou mezinárodní institucí na světě kam může jedinec podat svou stížnost proti státu pro porušení lidských práv.

Jeho soudní pravomoc se vztahuje na všechny země které ratifikovaly Úmluvu. Soud tvoří 41 soudců (každý za jednu členskou zemi Rady Evropy), kteří jsou voleni Parlamentním shromážděním. Tříčlenný soudní výbor filtruje stížnosti a přijaté případy posuzuje sbor sedmi soudců.

Dozor nad tím, aby rozhodnutí Soudu byla zaváděna do praxe, byly vypláceny kompenzace a přijímána opatření zabráňující opakovanému porušování práv

²² ŠTURMA, Pavel, *Implementace lidských práv a mezinárodní kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*, 2. dopl. vyd., Praha: C.H.Beck, 2003

²³ VAN BUEREN, Geraldine, *The International law on the Rights of the Child*, London: Kluwer Law International, Martinus Nijhof Publisher, 1998, s. 22

jednotlivců, vykonává Výbor ministrů. Výbor ministrů tak vykonává dohled nad výkonem rozsudků a plní quasi-soudní funkci.

Evropský soud pro lidská práva patří k nejvíce využívaným kontrolním mechanismům na poli lidských práv ve světovém měřítku.²⁴

Pravomocí Soudu je rozhodovat o všech věcech týkajících se aplikace a interpretace Úmluvy a jejích Protokolů.

Jurisdikce Soudu je vymezena jako působnost k:

-projednání mezistátních podání o porušení Úmluvy včetně Protokolů, která předkládá členský stát

-rozhodování ve věcech individuálních stížností jednotlivců

-vydávání poradních stanovisek na žádost Výboru ministrů ohledně právních otázek týkajících se výkladu Úmluvy

- kompetenční spory, spory o pravomoc

Právo na podání stížnosti k Soudu na základě čl. 34 Úmluvy mají:

-každá fyzická osoba

-nevládní organizace

-skupiny jednotlivců považující se za oběti v důsledku porušení práv přiznaných Úmluvou a jejími Protokoly.

K fyzickým osobám oprávněným podat stížnost patří jak státní příslušníci smluvních stran, tak i osoby jiných států a osoby bez státní příslušnosti.

K těmto subjektům patří dokonce osoby, které vnitrostátní právní řád považuje za nezpůsobilé (nezletilé, duševně nemocné, aniž by byly zastupovány poručníkem nebo opatrovníkem) a stejně tak i osoby ve výkonu trestu odnětí svobody a to bez ohledu na důvod jejich odsouzení.

Úmluva podmiňuje přijatelnost stížnosti vyčerpáním všech vnitrostátních opravných prostředků a lhůtou 6 měsíců ode dne kdy bylo přijato konečné rozhodnutí ve věci.

Řízení před soudem se řídí zásadou veřejnosti (na rozdíl od dřívějšího řízení před komisí), dále zásadou kontradiktornosti.

Rozsudkem Soud konstatuje zda došlo k porušení Úmluvou chráněného práva nebo svobody.

²⁴ ŠIŠKOVÁ, Naděžda, *Dimenze ochrany lidských práv v Evropské unii*, Linde Praha, a.s., 2008

Rozsudek nabývá právní moci po uplynutí tříměsíční lhůty (za předpokladu, že nebylo požádáno o postoupení Velkému senátu, nejedná se zde o dvojinstančnost, neboť zde jde pouze o případy vyvolávajících závažnou otázku týkající se výkladu použití Úmluvy nebo závažný problém obecného významu).

Rozsudek Soudu představuje konečný a právně závazný způsob meritorního vyřízení stížnosti. Má deklaratorní povahu.

Úmluva se zdráhá nařizovat státům výběr konkrétních prostředků pro provedení verdiktu soudu s výjimkou reparace z titulu spravedlivého zadostiučinění a ponechává státům možnost uvážení ohledně nápravných opatření. Výkon rozsudku je tedy zajišťován prostřednictvím vnitrostátních mechanismů.

Spravedlivé zadostiučinění je vázáno na striktní podmínku, že vnitrostátní právo smluvní strany umožňuje pouze částečnou nápravu. Jedná se nejčastěji o odčinění újmy, která musí být osobní, přímá a musí se jednat o příčinnou souvislost. Újma může být majetková i nemajetková tedy hmotná i morální.

Dále Soud rozhoduje o nákladech řízení, které vznikly stěžovateli v souvislosti s uplatňováním jeho práv před soudem.

Mezi vnitrostátní prostředky nápravy patří v individuálních opatřeních uplatnění principu *restitutio in integrum*, tedy že Soud uloží ukončit porušování a odčinit jeho následky tak, aby se pokud je to možné obnovila situace, která existovala předtím.

Avšak navrácení do původního stavu není vždy objektivně dosažitelným prostředkem. Příkladem může být pozměnění praxe národních soudů na poli lidských práv. V tomto směru významná úloha v členských státech náleží zejména Nejvyšším soudům, které se ve své judikatuře musí opírat nejen o znění Úmluvy a jejích Protokolů, ale musí vycházet i z interpretací obsažených v konstantní kazuistice Soudu. Patří sem i odpovídající ustálená doktrína ústavních soudů reflektující literu a ducha Úmluvy, obecné zásady právní a principy mezinárodního práva. Určitá koordinace mezi Evropským soudem pro lidská práva a národními soudy v intencích zásady subsidiarity je tedy nezbytným předpokladem.²⁵

5. 2 Výbor ministrů

²⁵ ŠIŠKOVÁ, Naděžda, *Dimenze ochrany lidských práv v Evropské unii*, Linde Praha, a.s., 2008

Výbor ministrů, dohlíží nad výkonem rozsudků Evropského soudu pro lidská práva a plní tím de facto quasi-soudní funkci. Skládá se z ministrů zahraničních věcí všech členských států Rady Evropy. Primárním postupem Výboru ministrů je výzva, aby mu členský stát v určité lhůtě poskytl relevantní informace k provedení rozsudku. Druhým krokem v případě uspokojivého provedení je přijetí rezoluce kde je konstatováno splnění. Nedošlo-li k splnění vyzve Výbor dotčenou stranu k podání vysvětlení a v případě průtahů může přijmout prozatímní rezoluci s dočasným opatřením, ve které určuje harmonogram pro změny a reformy související s výkonem rozsudku.

Nepodrobení se rozsudku Soudu by bylo kvalifikováno jako porušení čl. 3 Statutu Rady Evropy. Následnou sankcí může být možnost dočasného pozastavení práva státu na účast v orgánech Rady Evropy nebo úplné vyloučení z Rady Evropy. Jedná se o vskutku mimořádnou a krajní možnost.

6. Judikatura Evropského soudu pro lidská práva dotýkající se práva dítěte ve vztahu k České republice

Každoročně jsou proti České republice podávány u Evropského soudu pro lidská práva stížnosti, které se pohybují v řádu desítek. Zůstávají určitá témata z oblasti dodržování lidských práv zaručených Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen Úmluva), která jsou svou opakující se frekvencí a určitou četností problematická právě pro Českou republiku a jimž by proto české orgány měly věnovat náležitou pozornost.

Evropský soud pro lidská práva v řízeních vedených proti České republice již opakovaně judikoval porušení práva na respektování rodinného života podle článku 8 Úmluvy, bylo-li rozhodnuto o odnětí dítěte z péče rodičů z důvodů špatných sociálních poměrů rodiny. Jedná se konkrétně o dva rozsudky, kterými jsou Havelka proti České republice a Wallová a Walla proti České republice. Na těchto rozsudcích lze demonstrovat a osvětlit kontext jednoho z nedávných problémů na poli práv dítěte, se kterým se Česká republika setkala pokud se týká vnitrostátního uplatňování práv dětí a současně se tak dostala do střetu s evropskými standardy na půdě Evropské unie.

Dalším velmi problematickým tématem pro Českou republiku, které se nevyhnulo dětem a jejich právům a jehož rozsah a stálá naléhavost řešení volá po přijetí opatření k nápravě je přímá a nepřímá diskriminace z důvodů rasy a rozdílných sociálních podmínek, jmenovitě u příslušníků romské menšiny. Této problematice se týká rozsudek D. H. a ostatní proti České republice.

6.1 Právo na respektování rodinného a soukromého života

Úmluva o právech dítěte ve své úvodní preambuli vychází z principu, že dítě má právo žít v rodině, že rodinu považuje za základní jednotku společnosti a přirozené prostředí pro růst a blaho všech svých členů, zejména dětí a rodina tak musí mít nárok na potřebnou ochranu a takovou pomoc, aby mohla beze zbytku plnit svou úlohu ve společnosti.

Smluvní státy rovněž uznávají, že v zájmu plného a harmonického rozvoje osobnosti musí dítě vyrůstat v rodinném prostředí, v atmosféře štěstí, lásky a porozumění.

Ochrana života dítěte uvnitř rodiny se pak promítá do celé řady jednotlivých ustanovení Úmluvy o právech dítěte. Článek 8 říká, že smluvní státy se zavazují respektovat právo dítěte na zachování jeho rodinných svazků v souladu se zákonem, v článku 9 odst. 1 pak se zavazují smluvní státy zajistit, aby dítě nemohlo být odděleno od svých rodičů proti jejich vůli a v článku 27 odst. 4 se stanoví, že smluvní státy činí všechna opatření nezbytná k zabezpečení obnovy péče o dítě ze strany rodičů.

Právo na respektování soukromého a rodinného života před svévolným nebo protiprávním vměšováním orgánů veřejné moci upravuje ve svém článku 17 také Mezinárodní pakt o občanských a politických právech.

Zásadně pak toto právo upravuje článek 8 Evropské úmluvy o lidských právech a základních svobodách.

Jelikož je pojem „respektování“ relativně nepřesný, podává Evropský soud ve své judikatuře výklad, který slouží k uskutečnění rozvíjení konceptu tohoto pojmu.

Článek 8 zakazuje svévolné zásahy ze strany státu do soukromého a rodinného života. Požaduje ovšem nejen zdržení se zásahů, ale požaduje zároveň pozitivní závazky

ze strany státu.²⁶ Stát musí jednat tak, aby zabezpečil respektování práva na soukromý a rodinný život a vzniká mu povinnost ochránit jednotlivce před zásahy jiných osob.

Základním elementem článku 8 je tedy ochrana integrity rodiny.

Soud judikoval, že „vzájemný požitek rodiče a dítěte ze své vzájemné společnosti znamená základní prvek rodinného života“.²⁷

Dále Soud judikoval, že právo na respektování rodinného života platí pokud „existuje efektivní rodinný život“.²⁸

Stát musí „jednat tak, aby to zainteresovaným umožnilo vést normální rodinný život“.²⁹ To předpokládá, že budou chráněny vztahy mezi rodiči a dětmi, které jsou základem rodinného života.

Taktéž, je-li dítě umístěno do sociální péče či záchytného domova, zahrnuje právo rodiče na respektování rodinného života „právo na vhodná opatření, aby se setkával se svým dítětem“.³⁰ Konečným cílem přijatých opatření musí být, že napomohou spojení rodiny.³¹

K Evropskému soudu pro lidská práva se dostává velké množství případů, které se týkají porušení článku 8, práva na respektování soukromého a rodinného života. Proto není tato problematika v jeho judikatuře vůbec marginální, právě naopak. Rovněž stížnosti na porušení článku 8, práva na respektování soukromého a rodinného života podané proti České republice a uznané Evropským soudem pro lidská práva zastávají čtvrté místo mezi stížnostmi na porušení práv Evropské úmluvy o lidských právech.³²

6.1.1 Rozsudek ve věci Havelka a ostatní proti České republice

z 21. června 2007 (stížnost č. 23499/06)

Skutkový stav a okolnosti případu:

²⁶ OVEY, Claire, WHITE, C. A. Robin, *The European Convention on Human Rights*, fourth edition, Oxford: Jacobs and White, Oxford University Press, 2006

²⁷ ve věci B. proti Velké Británii z roku 1987

²⁸ ve věci Marckx proti Belgii z roku 1979

²⁹ ve věci Eriksson proti Švédsku z roku 1990

³⁰ ve věci Eriksson proti Švédsku z roku 1990

³¹ ve věci Andersson proti Švédsku z roku 1992

³² European Court of Human rights - Registry of the ECHR, Strasbourg, 2009, jedná se o 12 konstatovaných porušení článku 8 z celkového počtu 130 případů konstatovaných porušení Evropské úmluvy o lidských právech Českou republikou

Stěžovateli byli Pan A. Havelka a jeho tři nezletilé děti. Obsahem jejich stížnosti k Evropskému soudu pro lidská práva (dále jen Soud) bylo, že nařízením ústavní výchovy došlo k porušení jejich práva na respektování rodinného života, a že řízení na jehož základě bylo toto opatření přijato, bylo vedeno v rozporu s právem na spravedlivý proces.

Panu A. Havelkovi byly po odchodu manželky soudem svěřeny do péče jeho tři nezletilé děti. Dohledem nad výchovou dětí byl pověřen příslušný orgán sociálně-právní ochrany. Tento později navrhl soudu, aby zahájil řízení o svěřením nezletilých dětí do ústavní výchovy z důvodu, že pan A. Havelka není schopen řešit otázku bydlení a je zde podezřelý na nadměrnou konzumaci alkoholu.

Soud nicméně po ústních jednáních soudní řízení zastavil.

Příslušný orgán sociálně-právní ochrany podal o rok později návrh na vydání předběžného opatření, jímž by byly děti svěřeny do ústavní výchovy. Jako důvod uvedl zhoršující se ekonomické a sociální podmínky, řízení o vyklizení bytu, nezaměstnanost pana A. Havelky a podezření na konzumaci alkoholu.

Soud návrhu vyhověl a všechny děti pana A. Havelky byly umístěny do dětského domova.

Pan A. Havelka se proti rozhodnutí odvolal, ale neúspěšně.

Obvodní soud poté z vlastního podnětu zahájil řízení o svěřením dětí do ústavní výchovy a opatrovníkem dětí byl ustanoven příslušný orgán sociálně-právní ochrany. Obvodní soud rozhodl rozsudkem o prodloužení ústavní výchovy dětí.

Pan A. Havelka se proti tomuto rozsudku odvolal. Namítal, že jeho právní zástupce nebyl k ústnímu jednání předvolán a napadl skutečnost, že úloha opatrovníka byla svěřena orgánu sociálně-právní ochrany, který předtím podal návrh na svěřením dětí do ústavní výchovy. Dále namítal, že soud dostatečně neobjasnil skutkový stav, neboť vycházel výhradně z informací poskytnutých zmíněným opatrovníkem, aniž by je doplnil nebo ověřil výslechem rodičů, pedagogů, lékařů a především samotných dětí. Uvedl také, že spolupracoval na zlepšení svých ekonomických a sociálních podmínek, a že tyto neměly dopad na kvalitu jeho péče o děti, hledisko citové vazby nevyjímaje.

Městský soud nicméně napadené rozhodnutí (tedy přes panem A. Havelkou podané odvolání) potvrdil. V odůvodnění uvedl, že plná moc právního zástupce pana Havelky se vztahovala výhradně k řízení o vydání předběžného rozhodnutí a proto

nebyl tento zástupce předvolán k ústnímu jednání. A současně, že okolnosti případu nedoznaly proměny a stěžovatel uváděl jen hypotetické možnosti nápravy.

Pan A. Havelka a jeho tři děti proto podali ústavní stížnost v níž namítali, že rozhodnutí o nařízení ústavní výchovy nebylo v souladu se zákonem a porušovalo články 6 a 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a taktéž Úmluvu o právech dítěte.

Ústavní soud odmítl stížnost jako zjevně neodůvodněnou.

Pan A. Havelka a jeho tři děti proto podali stížnost k Evropskému soudu pro lidská práva, jenž stížnost přijal.

Posouzení případu Evropským soudem pro lidská práva:

Článek 8 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod zní:

„1. Každý má právo na respektování svého(...)rodinného života(..).

2. Státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti(...) ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.“

Článek 12 Úmluvy o právech dítěte zní:

„1...státy zabezpečují dítěti, které je schopno formulovat své vlastní názory, právo tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se jej dotýkají...

2. Za tímto účelem se dítěti zejména poskytuje možnost, aby bylo vyslyšeno v každém soudním nebo správním řízení, které se jej dotýká, a to buď přímo nebo prostřednictvím zástupce anebo příslušného orgánu...“

Pro rodiče a dítě je být spolu podle ustálené judikatury Soudu základním prvkem rodinného života a vnitrostátní opatření, která jim v tom brání představují zásah do práva zaručeného článkem 8 Evropské úmluvy. V daném případě Soud tedy musel posoudit zda takový zásah byl „nezbytný v demokratické společnosti“, neboť jen tak by mohl být s článkem 8 odst. 2) Úmluvy v souladu.

Rozdělení rodiny se tedy musí opírat o dostatečně závažné a pádné argumenty motivované zájmem dítěte. Článek 8 navíc ukládá státu pozitivní závazky, tedy stát

musí jednat tak, aby se rodinný vztah mohl rozvíjet. Nařízení ústavní výchovy je proto třeba považovat za dočasné opatření, které bude zrušeno okamžitě jakmile to dovolí okolnosti.

Soud shledal, že některé důvody jež jsou mezi oběma stranami předmětem sporu nebyly zcela objasněny. Stěžovatel se ohrazuje proti tomu, že by nadměrně požíval alkohol. Co se týče tíživé ekonomicko-sociální situace rodiny Soud odkazuje na znění Doporučení (2006) 19 Výboru ministrů ohledně politik na podporu pozitivního rodičovství podle něž by měla rodinám být věnována zvláštní pozornost a poskytnuta specifická podpora a cílený přístup. Soud rovněž považuje za politováníhodné, že stěžovatelé - děti pana Havelky ve věku třináct, dvanáct, jedenáct let nebyli soudem vyslechnuty a že orgán sociálně právní ochrany, který podal návrh na svěřeni dětí do ústavní výchovy, byl dotčeným třem ustanoven zároveň také opatrovníkem. Rovněž je třeba zmínit, že stěžovatel A. Havelka byl odvolacím soudem vyslechnut až ve chvíli, kdy byly jeho děti již po dobu jednoho roku umístěny v dětském domově.

Soud se proto domnívá, že rozhodnutí o svěřeni dětí do ústavní výchovy se neopírá o dostatečné důvody, jež by ospravedlnily jimi sledovaný legitimní cíl a předmětné opatření nebylo „nezbytné v demokratické společnosti“.

Soud prohlásil porušení článku 8 Úmluvy o ochraně základních práv a svobod Českou republikou a přiznal poškozeným spravedlivé zadostiučinění z titulu morální újmy, kterou kvůli svému odloučení utrpěli.

6.1.2 Rozsudek ve věci Wallová a Walla proti České republice

z 26. října 2006 (stížnost č.23848/04)

Stěžovatelé E. Wallová a J. Walla jsou manželé a mají pět dětí. Nad dětmi byl nařízen na návrh odboru sociálně-právní ochrany soudní dohled z důvodů nevyhovujícího bydlení a o dva měsíce později byl podán orgánem sociálně-právní ochrany návrh na vydání předběžného opatření, kterým by děti byly předány do ústavní výchovy ze stejného důvodu.

Soud žádosti vyhověl a rozhodl o umístění tří dětí do ústavního zařízení ve V. a dvou dětí do ústavního zařízení v K.

Paní E. Wallová se proti předběžnému opatření odvolala, ale soud je odmítl pro opožděnost.

Okresní soud zahájil poté bez návrhu řízení ve věci výchovy všech pěti dětí a rozhodl o umístění dětí do ústavní výchovy s tím, že výchova poskytovaná stěžovateli vykazuje nedostatky, neboť tito nejsou schopni zajistit svým dětem bydlení vyhovující po stránce hygienické a zdravotní.

Krajský soud však tento rozsudek zrušil a požádal soud prvního stupně o doplnění dokazování ohledně nezbytnosti umístění dětí do ústavní výchovy.

Okresní soud řízení zastavil, neboť stěžovatelka předložila nájemní smlouvu na vyhovující byt. Krajský soud však uvedené rozhodnutí zrušil s odůvodněním, že oba rodiče jsou nezaměstnaní, a že není jisté zda dojde k prodloužení uvedené nájemní smlouvy na dobu určitou.

O něco později pak okresní soud na návrh příslušného orgánu sociálně-právní ochrany rozhodl, že k osvojení dvou nejmladších dětí není nutný souhlas stěžovatelů z důvodů, že stěžovatelé ve smyslu § 68 odst. 1 písm. a) zákona o rodině neprojevovali po dobu nejméně 6 měsíců o děti opravdový zájem.

Krajský soud potvrdil rozsudek okresního soudu o umístění dětí ve výchovném zařízení a téhož dne potvrdil také rozsudek týkající se souhlasu s osvojením mladších dětí.

Stěžovatelé podali proto ústavní stížnost, ve které tvrdili, že rozhodnutí o umístění jejich dětí do ústavní výchovy a rozhodnutí o souhlasu s osvojením nebyla v souladu se zákonem, s článkem 8 Úmluvy o ochraně základních práv a svobod, ani s Úmluvou o právech dítěte. Podle stěžovatelů nebyly tyto zásahy nezbytné v demokratické společnosti, neboť nebylo dodrženo kritérium přiměřenosti a soudy dostatečně nevzaly v potaz názor nezletilých. Příslušné orgány rovněž neumožnili stěžovatelům zlepšit jejich materiální situaci. Stěžovatelé uvedli, že neuspokojivá sociální a materiální situace dětí nemůže být vyřešena zásahem veřejné moci do jejich práva na respektování rodinného života, které požívá zvláštní ochrany.

Dále namítali, že v daném případě nebyly splněny všechny podmínky k osvojení dětí bez souhlasu rodičů.

Ústavní soud rozhodl o odkladu vykonatelnosti rozhodnutí, která se týkala souhlasu s osvojením a následně pak i zrušil rozsudek krajského soudu týkající se souhlasu s osvojením s odůvodněním, že tímto rozsudkem došlo k zásahu do práv stěžovatelů na spravedlivý proces a na respektování rodinného života.

Odmítl nicméně stížnost v části týkající se umístění dětí do ústavní výchovy.

Krajský soud proto zamítl žádost manželů M. o osvojení mladších dětí stěžovatelů bez souhlasu jejich rodičů.

Manželé M. však podali k okresnímu soudu žádost o svěření nejmladších dětí do náhradní rodinné péče, proti čemuž ovšem podali stěžovatelé W. odvolání.

Okresní soud vyhověl žádosti manželů M. a obě mladší děti stěžovatelů W. svěřil do náhradní rodinné péče. Odůvodnil své rozhodnutí poukázáním na neuspokojivou finanční situaci stěžovatelů a na období, kdy stěžovatelé děti nenavštívili a ani se neinformovali o jejich stavu.

Stěžovatelé podali odvolání, ve kterém uvedli, že již uzavřeli nájemní smlouvu a že otec rodiny našel zaměstnání a požádali o svěření mladších dětí zpět do své péče.

Krajský soud však žádosti o navrácení mladších dětí nevyhověl.

Stěžovatelé posléze požádali o navrácení svých starších dětí .

Okresní soud následně zrušil ústavní výchovu dvou starších dětí a svěřil je pod soudním dohledem do péče stěžovatelů. Bylo zjištěno, že stěžovatelé si pronajímají třípokojový byt a platí nájemné a že stěžovatel pracuje a stěžovatelka pobírá invalidní důchod a za tohoto stavu soud konstatoval, že pominuly důvody, které jej vedly k nařízení ústavní výchovy. Příslušný orgán sociálně právní ochrany se proti tomuto rozsudku odvolal.

Krajský soud ovšem potvrdil původní rozhodnutí okresního soudu.

Obě mladší děti ale zůstaly nadále v náhradní rodinné péči.

Stěžovatelé se u Evropského soudu pro lidská práva odvolávali na články 1, 6, 8, 13 Evropské úmluvy nicméně soud připustil zabývat se porušením pouze článku 8.

Posouzení případu Evropským soudem pro lidská práva:

Pro rodiče a dítě je být spolu podle ustálené judikatury Soudu základním prvkem rodinného života a vnitrostátní opatření, která jim v tom brání představují zásah do práva zaručeného článkem 8 Úmluvy. V daném případě Soud tedy musel posoudit zda takový zásah byl „nezbytný v demokratické společnosti“, neboť jen tak by mohl být s článkem 8 Úmluvy v souladu. Pojem „nezbytnosti“ znamená zásah založený na naléhavé společenské potřebě, která je zejména přiměřená legitimnímu cíli. Nařízení

ústavní výchovy představuje „zásah“ do práva stěžovatelů na rodinný život. Rozhodování vnitrostátních soudů bylo vedeno snahou o ochranu zájmů dětí a tedy tento zásah sledoval legitimní cíl uvedený v článku 8 odst. 2 Úmluvy, jímž byla „ochrana práv a svobod jiných“. Soud proto bude posuzovat „nezbytnost“ onoho zásahu. Soud poznamenal, že všechny vnitrostátní soudy proklamovaly jako zásadní problém stěžovatelů nalézt vhodné ubytování pro početnou rodinu. Na rozdíl od většiny případů, které Soud dosud projednával, děti stěžovatelů v daném případě nebyly vystaveny násilí nebo špatnému zacházení ani pohlavnímu zneužívání. Soudy v daném případě nezjistily ani nedostatek citového zázemí. V projednávané věci nebyly výchovné a citové schopnosti stěžovatelů nikdy zpochybněny a soudy uznaly jejich snahu o překonání obtíží. Ústavní výchova dětí byla nařízena z jediného důvodu, a sice že rodina v dané době obývala nevyhovující byt. Dle názoru Soudu se tedy jednalo o materiální nedostatek, který mohly vnitrostátní orgány zhojit pomocí jiných prostředků než úplným rozdělením rodiny, což je zjevně nejradikálnější řešení, které lze použít pouze v nejzávažnějších případech. Ze skutkového stavu věci nevyplývá, že by orgány sociálně právní ochrany vyvinuly dostatečné úsilí na pomoc stěžovatelům k překonání jejich obtíží a k co nejrychlejšímu sloučení s jejich dětmi.

Soud v daném případě shledal opatření spočívající v umístění dětí do ústavní výchovy za nepřiměřené. Má za to, že po splnění požadavku přiměřenosti měly české orgány v dané věci navrhnout jiná, méně radikální řešení než umístění dětí do ústavní výchovy.

Soud prohlásil porušení článku 8 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod Českou republikou a přiznal poškozeným spravedlivé zadostiučinění z titulu morální újmy, kterou kvůli svému odloučení utrpěli.

Na výkon rozsudků posléze dohlíží Výbor ministrů.³³ Ten kromě zaplacení spravedlivého zadostiučinění může po příslušném státu požadovat přijetí individuálních opatření k nápravě újmy způsobené stěžovateli nebo všeobecných opatření, která by podobnému porušení Úmluvy zabránila v budoucnu. Dle povahy porušení může Výbor ministrů požadovat i změnu právních předpisů či správní praxe, pokud tyto byly příčinou porušení.

³³ Ve smyslu článku 46 odst. 2 Úmluvy „Konečný rozsudek Soudu se doručuje Výboru ministrů, který dohlíží na jeho výkon.“

U obou výše popsaných rozsudků (jak konstatuje zpráva o stavu vyřizování stížností podaných proti České republice) přetrvávají dosud problémy s realizací individuálních opatření k nápravě a proto zůstávají předmětem podrobného sledování ze strany Výboru ministrů Rady Evropy. Nelze vyloučit, že bude Výbor ministrů reagovat přijetím mezitímní rezoluce, ve které neuspokojivý výkon rozsudku konstatuje a vyzve Českou republiku k větší snaze, aby tak dodal větší publicitu a váhu požadavkům na změnu situace.

I zde vyvstává otázka základního principu na kterém spočívá Úmluva o právech dítěte, jímž je nejlepší zájem dítěte. Zvážení toho, co nejlépe slouží zájmům dítěte má vždy rozhodující význam.³⁴ Pokud jde o umístění dětí do ústavů na základě rozhodnutí státních orgánů nechává Soud na smluvních státech, aby posoudily nezbytnost a vhodnost konkrétního opatření. K opatřením tohoto druhu státní orgány přistupují zpravidla tehdy, jestliže rodiče nejsou schopni se o dítě řádně starat anebo to vyžaduje ochrana fyzického a duševního zdraví dítěte. Pro posouzení zda inkriminovaná opatření byla „nezbytná v demokratické společnosti“, Soud přezkoumával, zda důvody uvedené k jejich ospravedlnění byly relevantní a dostatečné pro účely článku 8. Úkolem soudu není nahradit vnitrostátní orgány ve věcech svěřené dětí do péče, nýbrž posoudit z hlediska Úmluvy rozhodnutí, která přijaly v rámci své rozhodovací pravomoci. Pokud by měly být děti odděleny od svých rodičů, a to i dočasně, státní orgány by měly dbát na to, aby se děti samy účastnily řízení, které tomuto oddělení předchází.³⁵ Jestliže by takové řízení trpělo jakýmkoli procesním nedostatkem, lze se v takovém případě dovolávat jak ustanovení článku 8, tak i článku 6 Úmluvy.

Evropský soud pro lidská práva v těchto dvou výše popsaných případech shledal, že české soudy jako základní problém stěžovatelů zkonstatovaly potíže s nalezením adekvátního ubytování pro takto početnou rodinu. Schopnost stěžovatelů své děti vychovávat nebo jejich vztah k nim nebyly nikdy zpochybněny, české soudy rovněž přiznávaly snahu rodičů překonat své životní těžkosti. Děti stěžovatelů nebyly vystaveny násilí, špatnému zacházení, ani sexuálnímu zneužívání, české soudy rovněž neshledaly nedostatek pozornosti ze strany rodičů, špatný zdravotní stav dětí nebo psychickou nevyrovnanost rodičů. V popisovaném případě nebyly výchovné schopnosti

³⁴ HUBÁLKOVÁ, E., *Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika - Judikatura a řízení před Evropským soudem pro lidská práva*, Linde Praha, a.s., 2003

³⁵ B. v. Spojené království, rozsudek z 8.července 1987, Série A č.121, str. 30-31, 67-69

a citové vazby stěžovatelů k dětem nikdy brány v potaz a soudy uznaly snahy rodiny překonat problémy. Od té chvíle bylo umístění dětí mimo rodinu podloženo pouze jediným důvodem, a to neadekvátním bydlením rodiny.

Podle Evropského soudu pro lidská práva měly být české orgány schopny rodině pomoci spíše než ji rozdělovat, což je nejradikálnější způsob, který se dá použít pouze v nejzávažnějších případech.

6. 2 Zákaz diskriminace

Vyhlášení principu rovnosti a zákazu diskriminace je považováno v mezinárodním právu za fundamentální. Tyto principy byly uvedeny hned v úvodu celosvětově významných dokumentů jakými jsou Všeobecná deklarace lidských práv³⁶ a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech a Mezinárodní pakt o občanských a politických právech.³⁷

Zákaz diskriminace je pak zásadně upraven v článku 14 Evropské úmluvy o lidských právech a základních svobodách. Tento článek stanoví, že výkon všech práv a svobod obsažených v Úmluvě musí být zajištěn bez diskriminace na základě pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení.

Toto ustanovení článku 14 zde ovšem nestojí samo o sobě jako takové, ale jeho účel je splněn teprve až ve spojení s ostatními články Úmluvy garantujícími základní práva a svobody. Použití článku 14 je tedy možné jen ve spojení s výkonem ostatních práv a svobod. K použití článku 14 se dále nevyžaduje, aby došlo přímo k porušení ustanovení některého z ostatních článků Úmluvy.³⁸

Zákaz diskriminace se uplatní také na oblast tzv. nepřímé diskriminace. Nepřímá diskriminace znamená, že jsou sice stejné podmínky uplatňovány na obě rozdílné

³⁶ v článku 1 a 2

³⁷ v článku 2 a 3

³⁸ OVEY, Claire, WHITE, C. A. Robin, *The European Convention on Human Rights*, fourth edition, Oxford: Jacobs and White, Oxford University Press, 2006, str. 415

skupiny, ale kde významná část jedné z těchto skupin není schopná tyto podmínky splnit.³⁹

Evropský soud pro lidská práva opakovaně judikoval, že rozdílné zacházení je diskriminační podle článku 14, jestliže nemá žádné objektivní a rozumné zdůvodnění, nesleduje žádný zákonný účel nebo zde není rozumný vztah proporcionality mezi použitými prostředky a sledovaným cílem.

Konečně je třeba poznamenat, že výčet důvodů diskriminace vyjmenovaných v článku 14 Úmluvy není výčtem úplným, jde o výčet příkladný nikoliv vyčerpávající. Stejnou měrou je zakázána jakákoliv diskriminace vzniklá z důvodu „odlišného postavení“ nebo odlišných osobnostních charakteristik.

6.2.1 Rozsudek D.H. a ostatní proti České republice

z 13. listopadu 2007 (stížnost č. 57325/00)

Skutkové okolnosti případu

Stěžovateli bylo osmnáct českých občanů romského původu, kteří v době podání stížnosti byli ještě nezletilými dětmi.

V letech 1996 až 1999 byli tyto děti (dále jen stěžovatelé) po určité době strávené na základních školách přeřazeni do zvláštních škol v Ostravě. O zařazení rozhodli ředitelé zvláštních škol, kteří se odvolávali na výsledky psychologických testů z pedagogicko-psychologických poraden.

Rodičům stěžovatelů byla rozhodnutí doručena s poučením o možnosti odvolání. Odvolání však nikdo nevyužil.

Později byli stěžovatelé informováni o možnosti přeřazení ze zvláštní školy do základní školy. Čtyři ze stěžovatelů uspěli ve vědomostních testech a navštěvovali posléze běžné základní školy.

Část stěžovatelů, zastoupena advokáty, poslala Školskému úřadu v Ostravě návrh na přezkoumání správních rozhodnutí o jejich zařazení do zvláštních škol mimo odvolací řízení.

³⁹ OVEY, Claire, WHITE, C. A. Robin, *The European Convention on Human Rights*, fourth edition, Oxford: Jacobs and White, Oxford University Press, 200, str. 424

Stěžovatelé tvrdili, že jejich rozumové schopnosti nebyly testovány spolehlivě a že jejich rodiče nebyli dostatečně informováni o důsledcích svého souhlasu se zařazením do zvláštní školy.

Požadovali proto zrušení napadených rozhodnutí, jelikož nebyla v souladu se zákonnými požadavky a porušovala právo na vzdělávání bez diskriminace.

Školský úřad sdělil stěžovatelům, že napadená rozhodnutí jsou v souladu s právními předpisy a že v tomto případě nejsou naplněny podmínky pro přezkoumání rozhodnutí mimo odvolací řízení.

Část stěžovatelů posléze podala ústavní stížnost, v níž namítali, že byli z důvodu obecného fungování zvláštního školství fakticky diskriminováni. Současně se dovolávali článků 3 a 14 Evropské úmluvy o lidských právech a článku 2 Protokolu č. 1 k této Úmluvě.

Připustili, že se proti svému zařazení do zvláštní školy sice neodvolali, na druhou stranu však tvrdili, že nebyli dostatečně informováni o důsledcích takového zařazení.

Zařazení do zvláštní školy vede podle stěžovatelů k rasové segregaci a diskriminaci, neboť pro příslušníky různých rasových skupin existují dvě soustavy škol – zvláštní pro Romy a běžné základní školy pro většinové obyvatelstvo. Tento rozdíl v zacházení nemá podle stěžovatelů žádné objektivní zdůvodnění a proto jde o ponižující zacházení, kde je upíráno právo na vzdělání z důvodu nižší kvality výuky na zvláštních školách a nemožnosti pokračování ve studiu na jiné střední škole než na učilišti.

Stěžovatelé žádali Ústavní soud, aby uznal namítané porušení práv a zrušil rozhodnutí o jejich zařazení do zvláštní školy a současně zakázal zvláštním školám a Školskému úřadu, aby pokračovaly v porušování jejich práv.

Ústavní soud odmítl stížnost stěžovatelů zčásti proto, že ji shledal zjevně neopodstatněnou, zčásti proto, že dospěl k závěru o své nepříslušnosti k jejímu projednání. Uvedl, že stěžovatelé nepodložili svá tvrzení konkrétními důkazy a nevyužili také možnosti podat odvolání proti rozhodnutí o zařazení do zvláštní školy.

Stěžovatelé proto podali 18. dubna roku 2000 stížnost k Evropskému soudu pro lidská práva proti České republice.

Tvrdili, že byli vystaveni diskriminaci při výkonu svého práva na vzdělání z důvodu rasy a etnického původu, protože s nimi bylo bez sebemenšího objektivního a rozumného zdůvodnění zacházeno méně příznivě než s jinými dětmi nacházejícími se ve srovnatelné situaci. Namítali porušení článku 14 Evropské úmluvy o lidských právech ve spojení se článkem 2 Protokolu č. 1.

Nejprve senát Evropského soudu pro lidská práva vynesl rozsudek, že k porušení článku 14 Úmluvy ve spojení s článkem 2 Protokolu č. 1 nedošlo.

Stěžovatelé poté dne 5. května 2006 požádali o postoupení věci Velkému senátu podle článku 43 Úmluvy.

Této žádosti bylo vyhověno.

Posouzení případu Evropským soudem pro lidská práva (Velký senát)

Článek 14 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod zní:

„Užívání práv a svobod přiznaných touto Úmluvou musí být zajištěno bez diskriminace založené na jakémkoli důvodu jako je pohlaví, rasa, barva pleti, jazyk, náboženství, politické nebo jiné smýšlení, národnostní nebo sociální původ, příslušnost k národnostní menšině, majetek, rod nebo jiné postavení.“

Článek 2 Protokolu č. 1 zní:

„Nikomusmí být odepřeno právo na vzdělání. Při výkonu jakýchkoli funkcí v oblasti výchovy a výuky, které stát vykonává, bude respektovat právo rodičů zajišťovat tuto výchovu a vzdělání ve shodě s jejich vlastním náboženským a filozofickým přesvědčením.“

Podle ustálené judikatury Soudu diskriminace spočívá v rozdílném zacházení s osobami nacházejícími se ve srovnatelné situaci, a to bez objektivního a rozumného zdůvodnění. Článek 14 ovšem nezakazuje členským státům zacházet s určitými skupinami rozdílně ve snaze o vyrovnání jejich faktické nerovnosti.

Soud též připustil, že politika nebo obecné opatření, které má negativní dopady na určitou skupinu, může být považováno za diskriminační i přestože není na tuto

skupinu konkrétně zaměřeno. Taková situace se může rovnat nepřímé diskriminaci, která však nevyžaduje diskriminační úmysl.⁴⁰

Soud dále konstatoval, že diskriminace založená mimo jiné na etnickém původu je formou rasové diskriminace a jde o zvláště zavrženíhodnou diskriminaci.

Stěžovatelé předložili důkazy ve formě statistických údajů z dotazníků rozeslaných ředitelům zvláštních a základních škol v Ostravě roce 1999. Z údajů vyplývá, že tou dobou tvořili Romové 56 procent všech žáků zvláštních škol, zatímco z celkového počtu žáků základních škol v Ostravě tvořili pouze 2,26 %. Navíc zatímco z žáků neromského původu jich bylo do zvláštních škol zařazeno jen 1,8 %, podíl ostravských Romů zařazených do zvláštních škol činil 50,3 %.

Samy české úřady navíc přiznaly, že do zvláštních škol jsou na základě výsledků psychologických testů zařazovány romské děti s průměrnou nebo i nadprůměrnou inteligencí a že tyto testy jsou koncipovány pro majoritní populaci a nezohledňují romská specifika.

Soud konstatoval, že ze skutkových okolností projednávaného případu vyplývá, že proces přijímání romských dětí do škol nebyl doplněn o záruky, které by zajistily, že stát při uplatnění své diskreční pravomoci v oblasti vzdělávání přihledne ke zvláštním potřebám romských dětí.

Dále Soud vyjádřil, že není přesvědčen o tom, že by rozdíl v zacházení mezi romskými a ostatními dětmi byl objektivně a rozumně zdůvodněn a že by mezi použitými prostředky a sledovaným cílem existoval vztah přiměřenosti.

Soud v projednávaném případě konstatoval, že u každého ze stěžovatelů došlo ze strany České republiky k porušení článku 14 Evropské úmluvy o lidských právech ve spojení s článkem 2 Protokolu č.1.

Soud přiznal všem stěžovatelům náhradu morální újmy v penězích.

7. Smlouva o Evropské unii

Smlouva o Evropské unii ze 7.února 1992 prohlašuje, že Evropská Unie respektuje základní práva tak jak jsou zaručena Evropskou úmluvou o ochraně lidských

⁴⁰ v souladu s definicí Evropské komise proti rasismu a nesnášenlivosti (ECRI)

práv a základních svobod a jak vyplývají ze společných tradic ústav členských států jako „obecné principy komunitárního práva“.

Evropská unie nemá obecnou pravomoc v oblasti základních práv včetně práv dětských. Nicméně podle článku 6 odstavec 2 Smlouvy o Evropské unii⁴¹ musí Evropská Unie dodržovat základní práva ve všech opatřeních, která přijme v souladu se svými pravomocemi. Jedná se o práva vycházející z Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a současně musí také přihlížet k ustanovením Úmluvy o právech dítěte. Závazek Evropské unie dodržovat základní práva včetně práv dětských znamená nejen obecnou povinnost zdržet se jednání, které tato práva porušuje, ale i povinnost brát na ně ohled, kdykoliv je to příslušné při provádění vlastních politik podle různých právních základů zakládajících a na ně navazujících smluv Evropských společenství.

Přesto Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod není inkorporována přímo do právního řádu Evropských společenství a sama o sobě Evropské společenství nezavazuje, přičemž otázka přístupu Evropského společenství k ní zůstává stále nezodpovězena.

8. Listina základních práv Evropské unie a Lisabonská smlouva

Dne 2. října 2000 byla vyhlášena Listina základních práv Evropské unie, dokument který vytváří Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod podobný katalog lidských práv. Znění Listiny bylo včleněno do Lisabonské smlouvy. Listina obsahuje katalog práv, který je v mnoha směrech rozsáhlejší než katalog práv daný Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod.

Listinu základních práv Evropské unie je možno považovat za vyjádření základních práv zaručených jako obecné právní zásady.

Dne 13. prosince 2007 byla přijata Lisabonská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství. Lisabonská smlouva

⁴¹ čl. 6, odst. 2 „ Unie ctí základní práva zaručená Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv a svobod a ta jež vyplývají z ústavních tradic společných členským státům, jako obecné zásady práva Společenství“

jednak stanoví právní závaznost Listiny základních práv Evropské unie, jednak předvídá přístup Evropské unie k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod.

Listina práv Evropské unie ve svých sedmi hlavách obsahuje jak základní lidská práva a práva občanská a politická, tak práva hospodářská, sociální a kulturní a dále pak práva, která můžeme označit jako práva tzv. třetí generace.⁴²

Ve srovnání s Evropskou úmluvou o lidských právech a základních svobodách přiznává Listina právům širší ochranu. Navíc také Listina výslovně zakotvuje některá práva, která byla dovozena štrasburskou judikaturou.⁴³ Jedná se zde mezi jinými také o práva dětí v článku 24. Dalším takovým článkem týkajícím se dětí je článek 32, který upravuje zákaz dětské práce a ochranu mladých lidí při práci. V článku 33 je to pak rodina, která požívá právní, hospodářské a sociální ochrany.

Za přínos Listiny, která zatím nemá sílu právní závaznosti, můžeme považovat zviditelnění existujících práv a současně etablování práv nových, která se v kontextu základních práv Evropské unie objevují poprvé. Neméně významným je i přínos v pomyslném začlenění a zdůraznění základních práv mezi politiky Evropské unie, kde tato problematika dříve nefigurovala.

⁴² jedná se o práva nově se utvářející, tzv. „moderní práva“, někdy označovaná jako „práva solidarity“, viz. ŠÍŠKOVÁ, Naděžda, *Dimenze ochrany práv v Evropské unii*, Linde Praha a.s., 2008, str. 20 – 22.

⁴³ ČERNÁ, Dagmar, *Standard lidských práv v Evropě*, Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2009, s. 87

Závěr

Státy evropského kontinentu, a z nich především státy Evropské unie, státy Evropského hospodářského prostoru a státy, které o členství v Evropské unii usilují a jsou v pozici čekatelů na přistoupení, dosáhly díky progresivnímu vývoji v průběhu 20. století již poměrně slušného standardu v oblasti lidských práv a to nejen pokud jde o přihlášení se k těmto standardům ve svých právních řádech, ale především v tom nejpodstatnějším, a tím je skutečný výkon a tedy reálná ochrana základních lidských práv svých občanů. Přesto mezi nimi existují stále ještě značné rozdíly. Každý stát má své specifické problémy pokud se týká určité lidskoprávní oblasti, každý stát také dosahuje různé výše a kvality výkonu ochrany.

Určitý základní standard evropských států v této oblasti však bohužel nelze stejnou měrou vztáhnout na ostatní státy světa, kde především v rozvojových zemích je úroveň ochrany lidských práv povážlivě nízká. Přesto i zde již působí některé univerzální právní instrumenty, především pak ty, přijímané v rámci Organizace spojených národů.

Od přijetí Všeobecné deklarace lidských práv na půdě Organizace spojených národů bylo přijato ještě více jak 60 úmluv vztahujících se k ochraně lidských práv. Všechny tyto úmluvy jsou založeny na základních zásadách ochrany lidských práv jež jsou principiální. Jde o zásady jimiž jsou: nediskriminace, rovnost a uznání důstojnosti každého a všech jednotlivců.

Uceleným a celosvětově bezesporu průlomovým dokumentem z dílny Organizace spojených národů, který se přímo zaměřil na práva dítěte se stala Úmluva o právech dítěte. Úmluva kromě nastavení širokého komplexu práv dítěte hodných ochrany, přinesla čtyři fundamentální principy, z nichž je třeba při ochraně práv dítěte vycházet. Jsou jimi: nediskriminace, nejlepší zájem dítěte, právo na život a přežití a

právo na participaci a respektování názoru dítěte. Vliv těchto principů stále vzrůstá a odráží tak jakým změnám ve vnímání dětských práv došlo a při snaze vymezit standardy jejich ochrany dochází, ale také nám připomíná, že je třeba ještě ujít dlouhou cestu, aby bylo všech cílů v oblasti dětských práv předložených Úmluvou v praxi dosaženo.

Většina zemí se často vyslovuje tak, že na základě jejich ústav a trestních zákonů, děti už automaticky požívají ochranu svých práv ve stejném duchu jako dospělé osoby. Ale to nestačí. V mnoha zemích jsou děti pod rodičovskou kontrolou a pod kontrolou jiných dospělých osob. Měly by proto mít svá práva výslovně uznána. Právní, správní a sociální aparát by měl pak být nastaven tak, aby tato práva mohla být vykonávána a respektována. Abychom mohli zlepšovat situaci dětí, pak děti a jejich práva musí být více viditelná než je tomu doposud.

Této úlohy se velmi dobře zhostila Rada Evropy. Zaměřuje se při tvorbě právně závazných úmluv na fenomény, které nejsou v evropském prostoru na poli dětských práv jednotlivými státy vždy zcela právně pokryty a potřebují k svému řešení často také účinnou mezinárodní kooperaci.

Pokud jde o ty fenomény, jejichž potlačení vyžaduje mezistátní spolupráci jsou jimi především obchodování s lidmi včetně dětí, šíření dětské pornografie cestou internetu a vzrůstající počet nelegálních adopcí na dálku. Nezanedbatelná je zde také otázka dětských uprchlíků a žadatelů o azyl, a z nich pak především těch osamocených, bez doprovodu rodičů. Těmto dětem je třeba zajistit právo na zdravotní péči, vzdělání a zajištění prostředí na zotavení, protože se nezdá, že se nejedná o oběti ozbrojených konfliktů.

Dále jsou zde problémy, které jednotlivým státům přetrvávají nebo nově vznikají na vnitrostátní úrovni. Jedním z těch, které jsou přetrvávající především pro státy po přechodu k demokracii, je stále vysoký počet dětí trvale umístěných a umístěvaných do ústavních zařízení. A to i přestože tato varianta není vždy nezbytná a je možné vytvořit alternativní formy rodinné péče. Ani stav a výkon péče nebývá v těchto zařízeních často uspokojivý. Dalším z vnitrostátních problémů je přístup státních orgánů k mladistvým delikventům. Často neexistují specializované soudy, ani detenční zařízení, ani specifické programy pro výkon trestu s možností účinné resocializace. Nejen delikventi, ale především pak dětské oběti velmi traumatizujících násilných trestných činů jakými

jsou týrání či zneužívání potřebují specializovaný přístup před, v průběhu a po skončení soudního řízení tak, aby dokázaly traumatizující zážitek překonat. Je třeba respektovat právo dítěte na soukromí a intimitu, a zjednodušit proces průběhu řízení tak, aby co nejméně podroboval oběť opětovnému vyvolávání zážitku traumatu. S problematikou dětské oběti pak mimo jiné souvisí fenomén násilí v rodině. Rada Evropy vyhlásila kampaň absolutního zákazu tělesného trestání dětí a to jak uvnitř rodiny, tak ve škole a v dalších zařízeních určených pro děti. Dalším souvisejícím tématem je uskutečnění lepšího přístupu dítěte k ochraně svých práv před soudy a možnosti iniciovat soudní řízení. V některých státech a pro určité druhy řízení už umožňuje legislativa iniciovat dítěti řízení ve své věci od věku 14, 15 či 16 let. Velmi důležitým je v tomto kontextu právo dítěte být slyšeno a právo na to, aby jeho názor byl brán v úvahu. Dítě by mělo obdržet veškeré relevantní informace, kterým je schopno porozumět a mělo by mu být umožněno se k nim vyjádřit. Jeho názor pak nesmí být opomíjen jen proto, že rozumové schopnosti ještě prochází vývojem.

Evropská úmluva o lidských právech přijatá na půdě Rady Evropy je dalším velmi významným dokumentem, který se stal v celém světě vzorem pro ostatní systémy, jmenovitě i pro celou Americkou úmluvu o lidských právech. Evropský soud pro lidská práva při svém rozhodování na základě Evropské úmluvy o lidských právech bere v úvahu (pokud se to daného konkrétního případu týká) současně také Úmluvu o právech dítěte. Svými rozsudky Evropský soud podává autoritativní výklad v oblasti základních lidských práv a svobod v evropském prostoru. Nastoluje tak také určitý standard, jež se stále vyvíjí, a který jsou evropské státy nuceny vnímat. Práva formulovaná Evropskou úmluvou o lidských právech jsou tak Evropským soudem pro lidská práva konkretizována, zpřesňována, uváděna do souvislostí a opatřena interpretací.

Proti České republice bylo pro porušování lidských práv a základních svobod úspěšně vzneseno u Evropského soudu do současnosti již více než sto stížností a několik z nich se nevyhnulo ani právům dítěte. Tři rozsudky jež jsem předešlela v této práci jsou svým obsahem v evropském měřítku významné. Jeden z nich se týká práva, které je zároveň principem který je základní, jak podle Evropské úmluvy o lidských právech, tak podle Úmluvy o právech dítěte. Jedná se o zákaz diskriminace. Přestože bylo posléze Evropským soudem pochvalně konstatováno, že v konkrétním případě i v dané

oblasti české orgány nakonec přistoupily k nápravě, stále je v České republice postavení romské menšiny a jejich dětských příslušníků postavením problematickým, pokud se týká dosahování úspěšné ochrany jejich práv. Další dva rozsudky uvedené v této práci mají společného jmenovatele a tím je právo na respektování rodinného života. České orgány upřednostnily ustavní institucionalizaci dětí jako objektivní měřítko systémové vhodnosti před právem dětí žít v rodině a před možností podpořit fungování rodiny. Nebylo zde řádně respektováno ani právo dětí vyjádřit svůj názor a právo aby tento názor byl brán v úvahu. Společným jmenovatelem pro všechny tři výše zmíněné rozsudky bylo nerespektování principu nejlepšího zájmu dítěte ze strany státních orgánů.

Úmluva OSN o právech dítěte uvedla v život tento fundamentální princip, který se vine jako červená nit při uplatňování dětských práv, a lze říci, že se stal evropsky přijatým standardem. Vyjadřuje, že práva dětí by měla být zohledněna v rozhodnutích všech orgánů a institucí. K principu nejlepšího zájmu dítěte je třeba přihlížet vždy a je potřeba ho uplatňovat při implementaci každé přijaté úmluvy týkající se práv dítěte.

Práva dětí ve společnosti se však týkají zejména dětí samotných. Ale jen málo dětí ví, jaká jejich práva vůbec jsou, a ještě méně, jak je uplatňovat. Děti musí mít přístup k informacím o svých právech a měly by mít možnost a podporu účastnit se rozhodovacích procesů, které jejich životy ovlivňují.

Mezi nejzávažnější formy porušení práv dítěte obecně stále patří násilí, zneužívání a týrání, a to jak fyzické, tak psychické. Tyto jevy bohužel není možné zcela vymýtit, ale rozhodně je třeba je důsledně minimalizovat. Děti jsou zranitelné a ve většině svých potřeb závislé na dospělých a proto složitost a význam těchto problémů i počet zainteresovaných aktérů vyžadují od států mezinárodní komunity společný, koordinovaný a účinný přístup k jejich řešení.

Univerzální i regionální mezinárodněprávní instrumenty již přijaté jsou stále doplňovány a stále další nové přijímány a ratifikovány, čímž je rozšiřován rozsah stávajících úprav a dochází k širšímu pokrývání dalších oblastí ochrany dětských práv. Jednotlivé země si tak musí určit krátkodobé i dlouhodobé cíle a revidovat svou legislativu i institucionální rámce a současně uvolnit k efektivní implementaci těchto instrumentů i potřebné ekonomické zdroje.

Je však už dnes možno konstatovat, že díky mezinárodní spolupráci se situace ochrany práv dětí postupně stále zlepšuje, k čemuž významnou měrou přispívají právě státy Evropy, jejich evropské instituce a organizace, a jimi vystavěný standard, který prostřednictvím uznání a implementace mezinárodněprávních instrumentů na poli dětských práv společně vybudovali a i nadále budují.

Použitá literatura

ALSTON, Ph., TOBIN, J., *Laying the foundations for children's rights*, Florence: United Nations Children's Fund, 2005

ALSTON, Ph., PARKER, S., SEYMOUR, J., *Children, rights and the law*, Oxford: Clarendon Press, 1995

BUŽEK, A., MICHALÍK, J., *Informatorium (nejen) o právech dítěte se zřetelem k otázkám výchovy a vzdělávání*, Olomouc: Univerzita Palackého, 1999

ČEPELKA, Č., ŠTURMA, P. *Mezinárodní právo veřejné*, Praha: C. H. Beck, 2008

ČERNÁ, D., *Standard lidských práv v Evropě*, Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2009

DAVID, R., *Práva dítěte*, Olomouc: Nakladatelství Olomouc 1999

HUBÁLKOVÁ, E., *Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika – Judikatura a řízení před Evropským soudem pro lidská práva*, Praha: Linde Praha, 2003

HÝBNEROVÁ, S., *Evropská ochrana lidských práv v dokumentech*, Praha: Nakladatelství Karolinum 2002

KOVAŘÍK, J. a kol., *Dětská práva, právní povědomí, participace dětí a sociální služby*, České Budějovice: Zdravotně sociální fakulta Jihočeské univerzity, 2001

ŠÍŠKOVÁ, N., *Dimenze ochrany lidských práv v Evropské unii*, Praha: Linde Praha, a.s., 2008

ŠTURMA, P., *Implementace lidských práv a mezinárodní kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*, 2. dopl. vyd., C.H.Beck, 2003

ŠTURMA, P., *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*, Praha: C. H. Beck, 2000

OVEY, C., WHITE, C. A. R., *The European Convention on Human Rights*, fourth edition, Oxford: Jacobs and White, Oxford University Press, 2006

SUDRE, F.: *Mezinárodní a evropské právo lidských práv*, Brno: Masarykova Univerzita, 1997

VAN BUEREN, G., *The International law on the Rights of the Child*, London: Kluwer Law International, Martinus Nijhoff Publisher, 1998

WALLACE, R. M. M., *International law*, fifth edition, London: Sweet and Maxwell, 2005

Eradicating violence against children, Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2008

The General Measures of the Convention on the Rights of the Child, The Process in Europe and Central Asia, Siena: UNICEF, 2006

Parliamentary Assembly, *The Child as a citizen*, Strasbourg: Council of Europe Publishing, 1996

Články

BATTISELLA DE SALABERRY, E. M., *Best interest of the child, Bringing international human rights law home: judicial cologium*, New York: United Nations, 2000

HÝBNEROVÁ, Stanislava, *Smluvní úprava OSN k potírání obchodu se ženami a dětmi za účelem sexuálního vykořisťování, Právní následky mezinárodně protiprávního chování – Pocta Čestmíru Čepelkovi k 80. tým narozeninám*, Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2007

SANTOS PAIS, M., *International law and children's rights: a critical review and a wish list*, Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2008, str. 49-65

SCHEU, Harald, Christian, *The Implementation of the United Nations Convention on the Rights of the Child*, Implementace lidských práv a mezinárodní kontrolní mechanismy, Praha: Vodnář, 1999, str. 74-83

Vysokoškolské kvalifikační práce

Marušáková, Hana, *Evropský standard ochrany práv dětí*, Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2009

Internetové odkazy

Rada Evropy: www.coe.int

Úmluvy Rady Evropy: <http://coventions.coe.int/>

Evropský soud pro lidská práva: www.echr.coe.int

Úmluvy a další dokumenty

Deklarace práv dítěte

Všeobecná deklaráce lidských práv

Mezinárodní Pakt o občanských a politických právech,

Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech

Charta práv dítěte

Evropská sociální charta

Revidovaná evropská sociální charta

Evropská úmluva o osvojení dětí

Revidovaná evropská úmluva o osvojení dětí

Evropská úmluva o postavení dětí narozených mimo manželství

Evropská úmluva o uznávání výkonu rozhodnutí o výchově dětí a obnovení výchovy dětí

Evropská úmluva o výkonu práv dětí

Evropská úmluva o ochraně dětí před sexuálním vykořisťováním a zneužíváním

Evropská úmluva o kontaktech s dětmi

Úmluva OSN o právech dítěte

Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte o prodeji dětí, dětské prostituci a pornografii

Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte o zapojování dětí do ozbrojených konfliktů

Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod

Smlouva o Evropské unii

Lisabonská smlouva

Listina základních práv Evropské unie

Doporučení Parlamentního shromáždění č. R 1443 (2000) o mezinárodní adopci: dodržování dětských práv

Doporučení Parlamentního shromáždění č. R 156 (2001) o kampani proti obchodování s nezletilými dětmi, stop východoevropské stezce: případ Moldávie

Doporučení Parlamentního shromáždění č. R 1291 (2002) o mezinárodních únosech dětí jedním z rodičů

Doporučení Výboru ministrů č. R (98) 1 o rodinné mediaci

Doporučení Výboru ministrů č. R (2005) 5 o právech dětí žijících v ústavních zařízeních

The European standard of protection of the rights of the child – resumé

In my thesis I decided to focus on the child and his rights as how they are recognized in nowadays society crosswise the countries, mainly those of the european continent.

In the first chapters I deal with the evolution of the international human rights legal instruments since the beginning of the twentieth century and I discover how the legal status of the child in the society had started to develop and how it has changed during the century stages.

The child was at first only a mere object and was not entitled with possession of the full rights, even on the contrary, it was the child who was in possession of his parents. The first international human rights documents adopted, began to guarantee the protection to the children in certain ways such as against a hard labour and they put forth the first protective rights such as the access to medical treatment and the access to education. Later on, after the second world war the major international human rights treaties were adopted and since then the child was accorded full enjoyment of his rights as a citizen.

Chapter two presents the core document which concentrates upon a broad scope of the civic, political, social and economic and cultural rights of the child. It is the United Nations Convention on the Rights of the Child. This document is due to it's wide scope fundamental for the world community and lays out the standards of protection of the rights of the child in many areas.

Chapter three is addressed to the main principle which the United Nations Convention on the Rights of the Child puts forth, the principle of the best interest of the child.

Next chapter outlines the important role of the international regional organization, the Council of Europe. Here many of new traties dealing specifically with children or containing specific references to children were adopted. The success of the treaties is if all the legal provisions are respected and effectively applied in order to make a real difference in the life of children. Futrthermore I point here to the complementary importance of the cooperation of the major non-governmental

organizations on the field of children rights. One of the key Council of Europe treaties, the European Social Charter, has an innovative monitoring mechanism which includes a collective complaints procedure, it has proved very efficient as concerns childrens rights related cases. It allows non-governmental organisations to lodge complaints on behalf of children against state parties for alleged breaches. Although not legally binding but yet effective tool contributing to promotion of children rights are the recommendations and resolutions of Pariliamentary Assembly and the Commitee of Ministers. Moreover, in the european territory, has it's growing significance the cooperation of the european ombudsmans for children and the role and influence of the Commissioner for Human Rights.

Chapter five attempts to present the substantial document on human rights, it's control mechanism and their functioning. The European Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms impose a unique catalogue of civil and political rights which everyone posses, identically the child. The child can raise as well a complaint to the European Court of Human Rights. The Court is endowed with the authority to provide a remedy if state parties breach the human rights declared by the Convention.

Chapter six gives an analysis of how Czech republic as a member of the European Union and the Council of Europe complies with the protection and implementation of the rights of the child that had pledged to respect as a contractual party to the Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms and the United Nations Convention on the Rights of the Child. I describe here two of the substantial rights breached as demonstrated through three judgements. The right to respect for private and family life as recurrent case in Czech republic and the right to freedom from discrimination. In both cases the Court has shown that in his decision-making is increasingly taking into consideration the principles of the best interest of the child and the specific needs of children when examining cases involving them.

The last two chapters mention the current prospects to which European Union has evolved its efforts on the basis of its political and legal integration through the common policies and law making. The scope of human rights that embraces the Charter of Fundamental Rights and Basic Freedoms goes even to a wider scope than the Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms. But only the future shows us how the correlation of these two substantial instruments will look like.

Keywords

Práva dítěte - Rights of child

Rada Evropy – Council of Europe

Evropský soud pro lidská práva - European Court for Human Rights

